

Görandet av den trygga staden

En intersektionell och institutionell syn på det kommunala brottsförebyggande arbetet i Stockholm

Maryam Al-Qaysi

Kulturgeografiska institution

Examensarbete i samhällsplanering, 15 hp

Samhällsplanering III, 30 hp

Samhällsplanerarprogrammet 180 hp

Hösttermin 2023

Handledare: Lukas Smas

English title: Making of the safe city: An intersectional and institutional approach to municipal crime prevention in Stockholm.

Stockholms
universitet

Görandet av den trygga staden

En intersektionell och institutionell syn på det kommunala brottsförebyggande arbetet i Stockholm

Maryam Al-Qaysi

Sammanfattning

En ny lagstiftning trädde i kraft den 1 juli 2023. Lagen (2023:196) riktar sig mot Sveriges 290 kommuner och deras ansvar för brottsförebyggande arbete. Denna lag har en direkt påverkan på kommuners samhällsbyggnadsförvaltnings görande av den trygga staden. Studiens två huvudfrågor är: **I.** Hur arbetar samhällsbyggnadsförvaltningen i Stockholm enligt den nya lagstiftningen för att minska brottslighet och öka trygghet genom den fysiska miljön? **II.** Hur inkluderar samhällsbyggnadsförvaltningen i Stockholm ett genus- och jämställdhetsperspektiv samt tar hänsyn till marginaliserade grupper inom ramen för det kommunala brottsförebyggande arbetet? Studien grundar sig på sex intervjuer med tjänstepersoner från fem kommuner i Stockholms län. Den utforskar brottsförebyggande åtgärder såsom CPTED och Eyes on the Street. En kritisk analys genomsyrar studien, där aspekter som institutionalism, de tre ansiktena av makt, spårbudenheter och intersektionalitet beaktas. Resultaten indikerar på att majoriteten av kommunerna använder sig av CPTED och/eller Eyes on the Street. Det finns brister i det intersektionella brottsförebyggande arbetet och i den kritiska dialogen bland tjänstepersonerna.

Nyckelord

Brottsförebyggande arbete, CPTED, Eyes on the Street, intersektionalitet, institutioner.

Innehållsförteckning

1. Inledande problemdiskussion	1
1.1 Syfte och frågeställningar	3
2. Görandet av det brottsförebyggande	4
2.1 CPTED: första, andra och tredje generation	4
2.1.1 CPTED: med kritiska ögon	5
2.2 Eyes on the Street	6
2.2.1 Makt och övervakning	6
3. Från verktyglådan till det analytiska landskapet	8
3.1 Nyinstitutionalism - maktens tre ansikten och spårbudens prägel	8
3.2 Förståelsen av intersektionalitet är förståelse av maktordningar	10
4. Metod och material	13
4.1 Semistrukturerade intervjuer	13
4.2 Urval av informanter	14
4.3 Den etiska paradoxen	15
5. Kommunernas brottsförebyggande arbete	17
5.1 Görandet av den trygga staden	17
5.1.1 Nya lagstiftningen	19
5.3 Ansvar och relationer	20
6. Intersektionell brottsförebyggande	22
6.1 Genus och jämställdhet	22
6.2 Marginaliserade grupper	24
6.3 Brottsförebyggande syntesen	25
7. Konklusion	27
7.1 En avslutande kommentar	29
Referenslista	31
Appendix	34
Appendix I: Intervjuguide	34

1. Inledande problemdiskussion

1 juli 2023 trädde en ny lag i kraft i Sverige. Lagen (2023:196) riktar sig mot Sveriges 290 kommuner och deras ansvar för brottsförebyggande arbete. Varje kommun i Sverige, oavsett storlek, läge eller brottsnivå, ska ta fram en lägesbild som kartlägger brottsligheten inom dess territorium (SFS 2023:196 1 kap. 4 §). Utifrån dessa lägesbilder ska kommunen ta fram åtgärdsprogram som ska förebygga brottsligheten. Kommunerna ska även integrera dessa program i sina analys- och planeringsarbete samt följa upp arbetet minst vartannat år (ibid., 5 §, 6 §). Lagen lyfter även fram att kommunerna ska ha ett samordningsansvar för att tillsammans med andra aktörer, som Polismyndigheten och Brottsförebyggande rådet, förebygga brott (ibid., 8 §- 12 §). Denna lag har en direkt påverkan på kommunens och deras samhällsbyggnadsförvaltningens görande av den trygga staden.

Arbete med brottsförebyggande åtgärder började etablera sig i Sverige under 1990-talet (SOU 1999:61, 38). Före 1990-talet karakteriseras både diskurserna och praktikerna inom kriminalpolitiken och brottsförebyggande åtgärder av en politik som var nära kopplad till välfärdsprojekt som sågs som en förlängning av idealen inom folkhemstanken (Sahlin 2011, 12–16). Hammarby sjöstad i Stockholm är ett område som har utformats utifrån CPTED-ansatsen, *Crime prevention through environmental design*. Hammarby sjöstad skulle omvandlas från ett hamn- och industriområde som präglades av kriminaliteten inkluderande med mc-klubbar och, olaglig spritfabrik och sprithandel (Epstein 2009) till ett bostadsområde för den breda medelklassen (Stockholm stad 2023; Grönlund 2016, 290). De inblandade aktörer som planerade området förlitade sig på en checklista med 12 faktorer utifrån CPTED (ibid., 293). Hammarby sjöstad är byggd för att undvika isolerade områden genom bland annat att säkerställa tillgängligheten till och inom området. Trafik för bilar, cyklar, fotgängare och tvärbanan är noga utplacerade för att öka tillgängligheten (ibid., 294). Genom en blandning av funktioner och aktiviteter går det att uppnå en attraktiv planlösning, inte minst genom att undvika ödemark. En blandning av olika socioekonomiska grupper anses här vara av högt värde för att undvika isolering och segregation. Men även att skapa en balanserad täthet i området för att uppnå naturlig övervakning (ibid., 295–301). Brottsstatistik och undersökning av upplevd trygghet i Hammarby sjöstad har visat att området faktiskt är säkrare än innan omvandlingen av området samt implementering av CPTED-ansatsen och upplevs dessutom som tryggare av sina invånare (ibid., 305).

Jeffery (1977), Newman (1973) och Jacobs (1961) har kunnat kartlägga hur den fysiska miljön har påverkan på individers beteende och därmed även brottsligheten (Ceccato 2016, 100). Byggnadstypernas funktion och roll i det offentliga rummet samt dess arkitektoniska design har en påverkan på människor som befinner sig i rummet. Detta betyder att miljöer kan utformas, byggas och anpassas enligt olika designprinciper som främjar önskad normativ beteende, och motarbetar avvikande handlingar (Ceccato et al. 2019, 36). CPTED är en brottsprevention ansats som genom den urbana miljön kan: **I.** minska invånarnas oro och upplevda otryggheten samt **II.** minska brottsligheten (Iqbal & Ceccato 2016, 151). Alltså finns det etablerad forskning som understryker sambandet mellan den fysiska miljön och brottslighet och trygghet.

Att minska brottslighet och öka trygghet representerar två distinkta, men sammanlänkade mål inom samhällets strävan efter att upprätthålla en socialt hållbar och trygg stad. Brottslighet refererar till handlingar som strider mot lagstiftningen och utgör en potentiell fara för individer och samhället som helhet. Denna term inkluderar ett brett spektrum av olagliga handlingar,

alltiffrån stöld till våldsbrott. Minskningen av brottslighet innebär därför att minska frekvensen och allvaret av dessa olagliga handlingar. Å andra sidan innebär ökad trygghet att skapa en känsla av säkerhet och välbefinnande bland medborgarna. Trygghet sträcker sig bortom enbart avsaknaden av brott och inkluderar även faktorer som bostadssäkerhet och social sammanhållning. En ökning av tryggheten innebär således att skapa en miljö där människor känner sig skyddade, där de har tillgång till de resurser och stödsystem som behövs för att upprätthålla sitt välbefinnande (Boverket 2022).

Det är viktigt att betona att minskningen av brottslighet och ökningen av trygghet är ömsesidigt beroende. Åtgärder som syftar till att minska brottslighet såsom polisärt arbete kan bidra till ökad trygghet genom att skapa en känsla av ordning. Å andra sidan kan åtgärder för att öka tryggheten, som belysning av offentliga platser, skapa en miljö som motverkar brottslig verksamhet genom att minska möjligheterna och incitamenten för potentiella avvikande handlingar.

När det gäller kommunens görande i frågor som berör det brottsförebyggande arbete men även inkludering av ett strategiskt genus- och jämställdhetsperspektiv inom ramen för det brottsförebyggande arbete finns det mindre vetenskapligt underlag. I ljuset av kvinnors starkare upplevelse av otrygghet i det offentliga rummet, särskilt under vissa tider på dygnet och året (Brå 2023:09, 132), är det av yttersta vikt att bedriva forskning på detta område. Brottsförebyggande åtgärder inkluderar sällan marginaliserade grupper, vilket skapar en bristande täckning av behoven hos dessa specifika samhällssegment. Hemlösa och personer med beroendeproblematik, som befinner sig direkt påverkade i det offentliga rummet, lider särskilt av samhällets stigmatisering av dem som avvikande. Därmed framstår en systematisk och inkluderande strategi inom brottsförebyggande som nödvändig för att adressera dessa frågor på ett effektivt och rättvist sätt.

Saknaden av ett vetenskapligt underlag om hur kommuner bedriver brottsförebyggande åtgärder med ett jämställdhets- och genusperspektiv, samt med hänsyn till marginaliserade grupper, skapar en betydande vetenskaplig lucka. Bristen på empiri inom området hindrar en grundlig förståelse av de komplexa sambanden mellan kommunernas brottsförebyggande arbete och olika dimensioner av identitet samt maktrelationer. Dessa faktorer präglar både diskurser och praktiker inom området. För att utveckla effektiva och rättvisa brottsförebyggande strategier är det nödvändigt att integrera intersektionella perspektiv. Genom att belysa och undersöka intersektionalitet inom det brottsförebyggande ramverket kan en få insikter om hur olika samhällsgrupper påverkas olika och hur olika former av ojämlikhet som eventuellt ignoreras av makthavare. Detta bidrar till en mer heltäckande förståelse av de komplexa dynamikerna bakom den kommunala brottsförebyggande görandet och möjliggör en mer målinriktad och inkluderande brottsförebyggande strategi.

Studien har en samhällelig relevans i och med den nya lagstiftningen. Trygghet är en grundläggande aspekt som har en direkt påverkan på invånarnas välbefinnande (Boverket, 2019, 58). Genom att applicera ett institutionalistiskt perspektiv på kommunens samhällsbyggnadsförvaltning och dess strävan efter att skapa en trygg stad, introduceras en ytterligare dimension av institutionella faktorer som bör undersökas. Detta ger möjlighet att få en fördjupad förståelse för hur institutioner, som kommuner och dess samhällsbyggnadsförvaltning påverkar och formar kommunernas agerande och arbete för att minska brottslighet och öka trygghet inom stadsutvecklingen. Alltså bidra med kunskap om hur samhällsbyggnadsförvaltningen kan minska brottslighet och öka trygghet genom den fysiska miljön är kunskapsgenererande. Ny kunskap är avgörande för att kommunerna ska följa lagen men även för att uppnå exempelvis Agenda 2030. Kommunernas görande av den trygga staden

behöver alltså undersökas. På samma sätt är det akademiskt relevant då det finns en forskningslucka som uppstår mellan den nya lagen och den resterande akademien.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka och analysera hur samhällsbyggnadsförvaltningen i Stockholmskommuner arbetar för att minska brottslighet och öka tryggheten. Studien tar särskild hänsyn till den fysiska miljön och den nyligen införda lagstiftningen inom området. Studiens andra syfte är att undersöka hur samhällsbyggnadsförvaltningen integrerar ett genus- och jämställdhetsperspektiv samt ta hänsyn till marginaliserade grupper i deras brottsförebyggande arbete. Genom att rikta fokus mot samhällsbyggnadsförvaltningens insatser avser studien att besvara två huvudfrågor:

- Hur arbetar samhällsbyggnadsförvaltningen i Stockholm för att minska brottslighet och öka trygghet med hjälp av den fysiska miljön utifrån den nya lagstiftningen?
- Hur arbetar samhällsbyggnadsförvaltningen i Stockholm för att inkludera ett genus- och jämställdhetsperspektiv samt marginaliserade grupper inom ramen för det kommunala brottsförebyggande arbete?

2. Görandet av det brottsförebyggande

Samtliga avsnitt i kapitel 2 bearbetar tidigare forskning av "environmental criminology" vilket belyser hur den fysiska miljön formar och påverkar brottslighet samt den upplevda tryggheten. Avsnitt 2.1 *CPTED: första, andra och tredje generationen* och 2.1.1 *CPTED: med kritiska ögon* utforskar konceptet CPTED. Avsnitt 2.2 *Eyes on the street* samt 2.2.1 *Makt och övervakning* belyser den naturliga övervakningen och dess roll inom brottsförebyggande verksamheten. Båda CPTED och *Eyes on the street* är två modeller som används och som dominerar det brottsförebyggande fältet.

2.1 CPTED: första, andra och tredje generation

Termen CPTED myntades av kriminologen C. Ray Jeffery under 60–70-talet som la ett stort fokus på de mänskliga beteendena kopplat till den fysiska miljön. Ansatsen möttes av kritik av främst kriminologer som menar att Jeffery förenklade detta samband och förlitade sig kraftigt på "geografisk/miljö determinism" (Ceccato 2019, 63). Jeffrey's ansats förkastades. Fram till att arkitekten Oscar Newman utvecklade teorin om ett "försvarbart rum" som ansatsen fick spridning inom akademien. Grunden till CPTED handlar om hur den fysiska miljön i rummet kan förebygga brott, men även minska rädslan och oro för brott bland stadens invånare, vilket i sin tur leder till förbättrad livskvalitet och hälsa (Cozens et al. 2005, 329). Ansatsen bygger på sex principer (Ceccato 2016, 100–101; Mao et al. 2021, 189; Cozens & Love 2015, 393–395; Boverket 2023):

- *Territorialitet*: Fokuserar på att identifiera vilka individer som vistas i rummet och vad de gör när de vistas i rummet. Detta i sin tur ger en känsla av ansvar för boende/verksamma på platsen och minska incitamentet för den potentiella gärningspersonen att begå brott. Ett exempel på hur territorialitet implementeras är genom gatuskyltar som informerar ifall ett område är offentlig eller privat.
- *Tillträdeskontroll*: Genom försvårande av tillträde i byggnader och lokaler minskar incitamenten för potentiella gärningspersoner att begå brott. Exempel: Det kan både vara formella kontroller som säkerhetspersonal eller mekaniska som telefonportar och tekniska som övervakningskameror.
- *Övervakning*: Utformningen av det fysiska rummet ska främja både den formella övervakningen som poliser, och den naturliga övervakningen av allmänheten. Principen ökar den upplevda tryggheten. Ett exempel på hur detta ska uppnås är genom att placera byggnaders fönster riktade mot offentliga platser såsom parkeringsplatser för att öka insyn.
- *Försvårande av brottsgenomförande*: Principen syftar till att försvåra eller neka tillträde genom fysiska barriärer. Exempel inkluderar skalskydd som staket, lås och inbrottslarm men även val av byggmaterial som treglasfönster.
- *Image*: Att rätt uppehålla en profil för ett område eller byggnad som sänder positiva signaler till omgivningen. Exempel på detta är rutinmässigt underhåll av bland annat att ta bort skräp, reparera trasiga belysning samt motverka klotter.
- *Aktivering av rummet*: Implementering av funktioner i det fysiska rummet för att uppmuntra till aktivitet. Lockar till sig individer som medför naturlig övervakning på dygnets olika tider, exempelvis genom lekplatser och kaféer.

Dessa principer bygger på CPTED första generation. Under 90-talet kom den andra CPTED generationen som inkluderande hållbar utveckling (Ceccato 2016, 101–102). Den andra generationen lägger en stor vikt vid gemenskap och medborgardeltagande med stort fokus på att invånare ska ha egen makt och ett rikt engagemang i sina stadsmiljöer. Stadsmiljöer ska även genomsyras av mångfald, individer med olika bakgrunder ökar gemenskapen och främjar goda relationer vilket i sin tur ökar inkludering (Cozens & Love 2016, 397; Mihinjac 2019, 4–5). Nyare forskning inom kognitiv-, beteende- och miljövetenskap visar hur samspelet mellan miljön och människan påverkar hennes kvalitet. Däremot har det funnits hinder för att integrera den nya forskningen om folkhälsa och grön hållbarhet till en ny tredje CPTED generation (Mihinjac 2019, 6). Målet är alltså att inkludera de tre hållbarhetspelarna: socialt, ekonomiskt och miljömässig hållbarhet inom ramen för CPTED.

2.1.1 CPTED: med kritiska ögon

Ansatsen CPTED har kritiserats genom åren. Att arbeta brottsförebyggande innebär att flera aktörer behöver samverka med varandra. Alltifrån poliser, stadsplanerare, kommunfullmäktige men även lokala verksamheter och invånare. Det är inte sällan detta samarbete präglas av komplexitet. Var och en av dessa aktörer har en styrande agenda, policys och arbetsnormer, vilket i relation till varandra kan skapa komplexitet och intressekonflikter (Ekblom 1997, 16). Det finns även problematik vad gäller variation av kunskap och förståelse kring brottsprevention och arkitektonisk design (ibid., 16; Forkby 2020, 580–581). Vilket i sin tur kan skapa motstridiga attityder och som leder till en ovilja att engagera sig ihop med andra aktörer.

På samma sätt så finns det en problematik med att top-down-strategin där aktörer med makt och legitimitet misslyckas med att engagera lokala invånare i ett tidigt skede av planeringsprocessen, vilket kan resultera i att lokala invånare är missnöjda med områdets förändringar men även att aktörernas legitimitet försvagas (Ekblom. 1997, 16; Reynad & Mihinjac 2019, 61; Bartonek 2021, 31–33).

CPTED består av sex principer som följer strikta designriklinjier som saknar en kontextspecikt tillvägagångssätt. En generaliseringsansats som inte tar hänsyn till områdets specifika sociala och fysiska sammanhang och sammansättningar är också en ansats som inte är hållbar i längden (Reynad & Mihinjac 2019, 60–61). Dessutom har effekterna CPTED-principer varit svår att mäta (ibid., 63; Birks & Clare 2019, 119). Det finns inte ett gemensamt mätverktyg som forskarna kan använda sig av för att mäta insatsernas verkliga effektivitet. Detta försvåras även på grund av områdets mångfald både vad gäller sociala fysiska sammansättningar som kan skilja åt sig drastisk. Därför skapas ett forskningsgap, det finns idag brist på vetenskaplig evidens på huruvida ansatsen är effektiv och hållbar.

Det finns dock studier som har kunnat identifiera negativa effekter av CPTED: genom en exkluderande design som har som syfte att separera vissa typer av oönskade beteenden och därav grupper från den resterande befolkningen, leder till ett segregerat samhälle. Det finns även utmaningar med att implementera CPTED-principer i områden med hög in- och utflyttning. Detta är på grund av den låga sociala kontrollen som skapas då invånare inte hinner lära känna varandra. Dessutom finns stadsdelar där det saknas en tilldelad budget för att genomföra utvecklingsåtgärder.

CPTED-principer tar inte heller hänsyn till genusperspektiv trots att kvinnor känner sig otrygga i högre utsträckning jämfört med män i stadsmiljöer. Inte heller inkluderas funktionsvarierade i ansatsen och implementeringen av den marginaliserade grupper hamnar i stället i en exkluderande miljö, där det offentliga rummet inte tillhör alla. Frågan förblir då ifall CPTED

används som en ansats för invånare som bor i utsatta områden eller för makthavare och deras behov av att kontrollera dessa områden.

2.2 Eyes on the Street

Jane Jacobs idéer kring trottoarernas dynamik reduceras till så kallad Eyes on the Street (eller så kallad naturlig övervakning eller ögon på gatan) och tillkom 1961. Jacobs (2004, 56) lägger stor betoning mellan människans närvaro i det offentliga rummet, särskilt stadens gator och den upplevda tryggheten. Stadens gator fungerar som en spegelbild av hela staden. Ifall gatorna upplevs som otrygga, så kommer hela staden att upplevas som otrygg. Detta resonemang syftar till att gatorna och trottoarerna har en viktig funktion i staden (ibid., 51). Genom att skapa socialt aktivt eller så kallad mänsklig trafik på stadens gator ökar antalet ögon vilket i sin tur ökar den naturliga övervakningen. Detta resulterar i att stadens invånare upplever staden och dess gator som trygga (ibid., 79).

Stadens gator ska ha som en inbyggd funktion att locka till sig stadens invånare för att öka tryggheten. Jacobs menar att för att det ska ske så måste gatorna ha tre egenskaper (ibid., 57; Fadhila & Lukito 2020, 133; Wekerle 2000, 45–46): **I.** En tydlig markering av vem som äger vad. Alltså behöver staden delas upp på ett tydligt sätt utefter offentliga-privata samt semistrukturerade områden. En blandning offentlig och privat ska undvikas helt, då det skapar förvirring, vilket oftast upplevs i ett bostadsområde. **II.** Byggnader ska inte “vända ryggen” mot stadens gator, i stället ska de vara noga placerade för att skapa tillsyn i gatorna och skapa trygghet för båda verksamma i området men även för främlingar eller besökare. **III.** Gatorna ska kontinuerligt användas av stadens invånare, på så vis skapar det nyfikenhet och flera naturliga övervakare. Dessa tre egenskaper skapar en naturlig gemensam nätverksövervakning och bidrar till att staden upplevs tryggare av dess invånare.

Det är även viktigt att stadens offentliga rum har en blandning av användningsområden. En park ska användas av morgonpigga som vill löpa, av människor som passerar genom den på vägen till och från jobbet, av människor som ska rasta sina hundar men även av unga vuxna under kvällen och natten i anslutning till barer exempelvis. Denna blandning av både användning samt individer med en varierad bakgrund ökar den mänskliga trafiken och i sin tur ökar den upplevda tryggheten. Denna blandning skapar även möten mellan människor, vilket resulterar i gemenskap och även tillit till varandra (Jacobs 2004, 80; Pinchak 2022, 1890–1892). Denna tillit ska användas som en resurs som kan användas mot brottslighet och upplevd otrygghet.

2.2.1 Makt och övervakning

Även Jane Jacobs konceptet Eyes on the Street (naturliga övervakningen) kritiserar. Jacobs själv har inte varit kritisk till hennes sina idéer om övervakning. En möjlig utgångspunkt att kritisera Eyes on the Street är genom Michel Foucaults teorier om makt och övervakning. Foucault ser att makt inte är en egenskap eller egendom som går att inneha utan snarare en mekanism eller strategi som en aktör i relation till andra aktörer kan utöva (Foucault 2020, 56). Makt finns runt omkring och sprids genom aktörer i rummet. Maktutövning är inte ett fenomen som sker endast mellan staten och dess invånare, det sker snarare överallt och mellan alla (ibid., 57). Foucault formade idén om den disciplinära makten. I det moderna samhället sker det en skiftning i disciplineringen. Från 1800-talets kroppsliga disciplineringen, där människor kontrolleras genom förtryck, oftast genom tortyr, till en mer själslig disciplineringen. Den disciplinära makten i det moderna samhället reduceras genom att kontrollera människors

beteende, attityder men även att forma ett narrativ (ibid., 216). Människor fungerar både som föremål och verktyg: de kan påverkas av yttre påtryckningar och instruktioner, samtidigt som de aktivt deltar i skapandet och upprätthållandet av vissa beteende och normer i sitt sociala sammanhang (ibid.). Övervakning här blir en central del.

Övervakning används som en metod för att systematiskt kontrollera människors beteende och aktiviteter i deras institutionella och sociala kontext. Genom historien har övervakningsteknologi utvecklats, alltifrån kikare och förstoringslinser till elektronisk övervakning och social övervakning (ibid., 217). Utformningen av det fysiska rummet spelar stor roll för möjligheten att övervaka. Sjukhus och skolor är två exempel på fysiska rum som gynnas av att ha en övervakning enligt Foucault. Sjukhus ska ha en fysisk struktur som underlättar den medicinska övervakningen. Glaspartier som separerar rum, förhindrar spridningen av sjukdomar men ska också fungera som en möjlighet att övervaka patienter från ett avstånd (ibid., 219).

Foucault använder sig av panoptikon, en fängelsebyggnad utformad av Jeremy Bentham under 1791, för att utveckla begreppet panopticism. Panoptikon byggdes med hjälp av en arkitektonisk struktur, men en central vakt-station som omger en rund byggnad med celler längs omkretsen. Vakt-stationen har möjligheten att övervakar alla celler samtidigt, medan fångarna i celler inte vet när de blir övervakade eller inte. Detta skapar en konstant känsla av övervakning som i sin tur får fångarna i cellen att reglera beteende utefter normer och regler. Fångarnas medvetande om att de kan vara övervakade är nyckeln till makten här. Den arkitektoniska ordningen fungerar som medel för att utöva den makten (ibid., 254). Maktutövningen görs effektivare, utan tvångsmedlen, makten här är subtilt närvarande. Panopticism anses alltså vara en form av en effektiv, disciplinär makt som bygger på övervakning och kontroll.

Denna övervakning används även i det offentliga rummet idag, där stadens rum och gator är uppdelade och där individer fungerar som en detektor där beteende och rörelse i rummet kontrolleras (ibid., 230). Foucault menar att övervakningen mellan individer i rummet inte är mer än ställföreträdarövervakning av den statliga kontrollen, alltså där individer i staden blir polisens förlängda arm. Dock påpekar Jacobs (2004, 80) att tilliten mellan invånare, som ökar den upplevda tryggheten, inte går att institutionaliseras, samtidigt som Jacobs teori sammankopplas lätt med polisens arbete (ibid., 53). De motsägelse polarna i syn på den naturliga övervakningen, den paradoxen som skapas gör att det brister i Jacobs teori. Även om den naturliga övervakningen kanske bidrar till att det offentliga rummet upplevs som tryggt, frågan är ifall det är en levande stad som Jacobs önskar och eftersträvar sig.

3. Från verktygslådan till det analytiska landskapet

Kapitel 3 innehåller avsnitten *3.1 Nyinstitutionalism, maktens tre ansikten och spårbudenhets prägel* och *3.2 Förståelse av intersektionalitet är förståelse av maktordning* som breddar perspektivet genom att integrera en kritisk teoretisk analys av institutioner, maktordningar och intersektionalitet.

Kritisk teori, formulerad under Frankfurtskolan på 1920-talet, syftar till att granska och avslöja maktpositioner i samhället. Människor är underkastade institutioner som skapar normativa normer och lagar, vilka direkt påverkar deras liv (Howell 2013, 77).

3.1 Nyinstitutionalism - maktens tre ansikten och spårbudenhets prägel

Nyinstitutionalism är en teoretisk inriktning inom samhällsteoretiska fältet som behandlar institutioner såsom kommuner, som producerar och reproducerar kultur, normer och värderingar, även beteende och arbetssätt. Till skillnad från den mer klassiska rational-choice-teorin lägger nyinstitutionalismen ytterligare dimensioner: en kulturell substans. Planeringspraxis är inramad i ett större komplexa institutionella sammanhang, förståelse av detta ger en djupare insikt i varför de moderna institutioner fungerar och agerar som de gör idag. Handlingssättet utvecklades under 1970-talet som en reaktion mot den traditionella socialkonstruktivismen. Paradigmet som skapades här lyfter fram att betydelsen av det att sättet vi integrerar med varandra, genom institutioner, är inte neutral eller opåverkad, utan är kontinuerligt påverkade av det sociala sammanhanget (Rydin 2021, 61–62; Hall & Taylor 1996, 946). Sociologisk nyinstitutionalism är ett subfält i denna förändring, här söks förklaringar till varför institutioner antar särskilda industriella former, procedurer och handlingsplaner. Inom denna subfält undersöks inte endast orsaker till att institutioner väljer sitt sätt att organisera sig på, men även hur dessa praktiker sprids och påverkar även andra organisatoriska fält i hela världen.

Till skillnad från historisk-och rational-choice-institutionalism har den sociologiska subfältet en bredare definition vad gäller institutioner. Det är inte endast formella lagar, regler och normer som spelar roll, utan även omfattande symboler, kognitiva skript och moraliska handlingar som styr människors beteende och handlande och som har en central roll i förståelsen för institutionens agerande. Detta i sin tur bryter väggen mellan institutioner och kultur, dessa två är inte skilda av varandra, utan övergår i varandra och som styr (Hall & Taylor 1996, 947).

När individerna agerar enligt de uppsatta sociala konventionerna sker parallella processer på flera nivåer: **I.** Individerna ser sig själva som en social aktör med betydelse för det sociala sammanhanget. **II.** Samtidigt som den sociala konventionen förstärks, när en ytterligare individ väljer att agera utefter den. Detta är något som kan också appliceras på Jane Jacobs idéer om trottoarernas sociala funktion och konceptet *Eyes on the Street*. När människor agerar enligt normer för trygghet och öppenhet på gatan genom att vara närvarande och uppmärksamma sitt närområde, skapar de inte bara en individuell medvetenhet om deras roll som sociala aktörer

utan bidrar även till en kollektiv förstärkning av dessa normer. Varje individ som agerar enligt dessa principer ökar synligheten och tryggheten på gatan, vilket i sin tur kan inspirera andra att följa efter och bidra till att cementera dessa normer som en integrerad del av det sociala livet i stadsområdet.

Sociologiska institutionalister lyfter även förhållandet mellan handling och tolkning. Individer behöver tolka situationer för att i sin tur kunna agera på dem. De argumenterar för att de skript eller mallar som implicit finns i den institutionella världen ger verktyg för att utföra denna tolknings- och reaktionsprocess nästintill samtidigt och automatiskt (ibid., 948–949). Detta i sin tur påverkar hur legitimitet och makt opererar inom institutioner (Rydin 2021, 63):

Marxisten Steven Lukes, under 1970-talet, beskriver makten som en kropp med tre ansikten (Lukes 2015, 23ff). Den öppna ansikten, vilket är en aktörs förmåga att påverka en annan aktör att agera eller avstå från att agera, och detta ligger till grund för många pluralistiska beskrivningar av den politiska processen. Maktens andra sida, så kallad icke-beslutsfattande vars term myntad av Bachrach och Baratz för att beskriva en situation där makt används för att hålla en fråga utanför agendan och därigenom forma det politiska landskapet (ibid., 33ff). Även om icke-beslutsfattande kan innebära att vissa grupper aktivt arbetar för att hålla frågan tyst, ligger påverkan i hur den efterföljande agendan, med sina tysta element, påverkar samtliga samhälls processer och institutioner. Detta synsätt på makt kan användas för att upplysa tystnaderna i planerings-agendan och ifrågasätta varför vissa frågor och grupper i samhället inte får tillräckligt med uppmärksamhet eller som till och med ignoreras. Enligt Lukes utövas makt genom att makthavare manipulerar människors världsbild för att få dem att acceptera sina positioner i systemet (ibid. 45ff). Det är sant att vissa frågor inte når dagordningen, inte för att makthavare aktivt försöker förhindra eller blockera dem, utan snarare för att de maktlösa och underordnade inte har lärt sig att ställa krav eller ens inser att de har en sämre ställning. På så sätt kan makthavare förebygga konflikter genom att i förväg manipulera eller påverka aktörernas preferenser. Lukes maktteori kallas det tredimensionella perspektivet.

Inom den marxistisk teori menar en att de normativa och värderande aspekterna som är karakteristiska för den borgerliga klassen manifesteras och förmedlas genom de resterande samhällsskikten. Denna överföring och reproduktion av normativa grunder upprätthålls främst genom statliga institutioner. Enligt Marx (Marx 1970, förord; se även Lindegren 1988, 30–34) är det komplexa samspelet mellan den så kallade "överbyggnad" och "ekonomisk bas" av central betydelse för att säkerställa och vidhålla det rådande ekonomiska systemet:

Den överbyggnad som inkluderar rättsliga, politiska och kulturella institutioner fungerar som en spegelbild av den underliggande ekonomiska basen. Dess roll sträcker sig bortom enbart representation för att aktivt stödja och bibehålla det kapitalistiska systemet. Genom att befästa de värderingar och normer som är i linje med kapitalismens grundläggande behov, fungerar överbyggnaden som en ständig förstärkning av det ekonomiska systemet. På samma sätt förblir samhällsplanering en del av systemet som förstärker den kapitalistiska västerländska idealen (Rydin 2021, 128). Detta i sin tur kan samhällets värderingar och normer förstås som konstruerades i enlighet med kapitalismens krav och intressen. Denna process och samspel mellan dessa etablerar reproducerar de normativa systemen som gynnar och legitimerar den rådande kapitalistiska ordningen.

Det går även att koppla detta till teorier om Path dependency, eller spårbundenhet på svenska, belyser fenomenet där tidigare beslut fortsätter att präglade och påverka institutionernas nuvarande arbetsmetoder, normer och syn på olika rådande fenomen. Det framstår som en utmaning att övergå till nya metoder inom en arbetsplats då man blir förankrad i befintliga arbetssätt (Rydin 2021, 68–70). Konceptet "Loops of learning" refererar till processen genom

vilken både individer och organisationer förvärvar ny kunskap, etablerar nya rutiner och skapar nya normer. Denna process kan indelas i olika typer av "loopar" eller slingor (ibid., 71–79):

- Enkel loop: Denna fas involverar ytlig eller grundläggande lärande från misstag och korrigering av beteenden baserat på dessa erfarenheter.
- Dubbel loop: Här sker en mer djupgående form av lärande där en kritiskt granskar de underliggande värderingarna som styr beteendet. Det innebär att man inte bara rättar till misstag utan ifrågasätter de grundläggande antagandena och värderingarna som formar handlingarna.
- Tredubbla loop: Denna nivå av lärande strävar efter innovativa lösningar genom att utmana och förändra inte bara beteenden och värderingar utan även själva ramverket och strukturen för hur lärande sker. Det handlar om att ifrågasätta och utmana etablerade normer för att uppnå verklig förändring och innovation.

Path dependency och "Loops of learning" tyder på komplexiteten som organisationer bemöter i deras processer vid en övergång till nya metoder och arbetssätt. Path dependency visar hur tidigare beslut formar arbetsmetoder och skapar motvilja mot förändring. Övergången till nya arbetssätt kräver inte bara korrigering av misstag utan också en kritisk granskning av värderingar samt i vissa fall omstrukturering av hela arbets- och lärandeprocessen.

3.2 Förståelsen av intersektionalitet är förståelse av maktordningar

Intersektionalitet betonar vikten av att inte isolera och analysera enskilda aspekter av en grups identitet. I stället betonar det hur olika samhällsfaktorer, såsom kön, etnicitet, klass och sexuell läggning, samverkar och formar en individs erfarenheter, vilket är nödvändigt för en mer nyanserad och rättvis förståelse av sociala strukturer och ojämlikheter. Dessa samhällsfaktorer som varierar från individ till individ påverkar inte individerna separat, utan vävs samman och skapar unika mönster av makt och ojämlikhet (Lykke 2003, 48–52).

Själva begreppet myntades av Kimberle W. Crenshaw och Patricia Hill Collins under 1980-talet. Dock har själva diskussionen utvecklats som en del av den svarta feministiska kampen i USA som har sina rötter i 1800-talet. Under andra halvan av 1800-talet pågick flera kamper inom den västerländska världen. Den ena polen i USA om kampen att avskaffa slaveriet, en eftersträvan om svarta människors mänskliga rättigheter. Andra polen med kvinnor som strävar efter ett jämställt samhälle med samma grundläggande rättigheter som män (Alinia & Berggren 2023, 12; Gemzøe 2002, 153). Här hamnar den svarta kvinnan i en tvådimensionell kamp, å ena sidan är hon förtryckt på grund av hennes etnicitet och andra sidan på grund av hennes kön. Verkan den svarta mannen eller den vita kvinnan kan representera den svarta kvinnan.

Inom den feministiska rörelsen har diskursen om könsskillnader dominerat. Detta innebär att andra skillnader mellan kvinnor tonas ner, den vita kvinnan har dominerat diskursen och blivit en utgångspunkt i feministiska rörelser. På samma sätt, förhållandet mellan etnicitet och kön uppkom en ytterligare dimension: klass. Det råder en ständig kamp mellan arbetarklassen och borgarklassen, en som äger produktionsmedel och andra som är lönearbetare och är i direkt förtryck av det kapitalistiska systemet. Kvinnor hamnar i två komplexa sfärer. I den offentliga sfären: *produktion*, hennes arbetsliv som präglas av mindre makt, mindre lön och sämre jobb, men även den privata sfären *reproduktion*, hennes obetalda hemarbete och barnomhändertagande (Gemzøe 2014, 79; de los Reyes & Mulinari 2023, 92). En arbetarklasskvinna behöver sälja sin arbetskraft samt ta hand om barnen och hemsysslorna. Till

skillnad från den borgerliga kvinnan som endast behöver ta hand om den vårdande delen, till och med förekommer det att borgerliga kvinnan anlitar andra kvinnor för att vårda hennes barn och sköt hennes hemsysslor (Gemzøe 2014, 81; 114). Dessa kvinnor är drabbade av sexism, men arbetarkvinnans underordning förstärks av kapitalismen (ibid., 71). Trots att den moderna kvinnan säljer sin arbetskraft och uppmanas till ackumulerande kapital förblir kvinnan som den andre, underordnad både män och kapitalism (de los Reyes & Mulinari 2023, 25).

Vissa feministiska grenar som radikalfeminism menar att det finns ett intresse av män att se kvinnor som underordnade. Detta synsätt har kritiserats då det finns män som är underordnade till kvinnor och som lider av den sexistiska normen: mansrollen tvingar mannen att ha en familjeförsörjare roll som ska vara frånvarande från sina barn osv (ibid., 59). Kritiken erkänner att det finns en maktobalans mellan könen i samhället men ser varken det som en ensidig exploatering av kvinnan och hennes underordnade roll i samhället, eller att mannen är normen och kvinnan är det avvikande.

Skapandet av normer och stigmatisering av det avvikande är en form av maktutövande. Foucault menar att inom samhällets struktur finns mekanismer som producerar normer. I skapandet av det normativa sker ett automatiskt skapande av det avvikande (Foucault 2020, 227–229). Dessa mekanismer aktiveras av makthavare för att reglera och kontrollera individers beteende och uppfattningar genom normer och stigmatisering (ibid.). Den processen av skapandet av normer och stigmatisering av avvikande grupper anses vara en form av maktutövande. Maktutövande legitimeras av bland annat institutioner och maktrelationer mellan dessa. Foucault menar också att dessa institutioner har en inbyggd subtil straff-maskin som är både förtryckande och produktiv: där den förtryckande skapar en disciplinerande effekt som styra individens liv men även öppnar upp för en möjlighet att forma samhället (ibid., 230).

Till skillnad från Foucault ser Marx annorlunda på maktutövning: makt är direkt anknuten till exploatering. Genom den privata produktionsmedlen och den tydliga uppdelningen mellan arbete och kapital förblir arbetarklassen förtryckt av produktionsägare (Marx 1948, 12ff). Lönearbetaren säljer inte bara sin arbetskraft utan även sliter på sin kropp, på samma sätt som en maskin efter en tids användning kommer att drabbas av slitage. Arbetarens öde förblir att göra kapitalister rikare och offra sin kropp (ibid.). Arbetaren här är underordnad den som äger produktionsmedel och därmed exploateras.

Genom Foucaults normalitet och stigmatisering samt Marxs exploatering kan underordnade grupper förstås bättre. Kvinnor som arbetar som städare och kvinnor som inom den expanderade sexindustrin har varierande ordning i samhället. Båda dessa kvinnor är förtryckta av sexismen och kapitalismen. Däremot skiljer sig samhällsnormer ut på deras arbete. Sexindustrin anses vara onaturlig och avvikande för en kvinna att vistas i. Korsningen mellan Marxismen och det foucauldianska synsättet ger en fördjupad förståelse av intersektionen mellan exploateringsprocess och avvikande-processer som sker parallellt i samhället (de los Reyes & Mulinari 2023, 37–39).

De normer och maktordningar förlängs och förblir en del av det offentliga rummet. Med denna syn är rummet inte ett element som endast existerar i dess materiella mening, utan det finns ett kontinuerligt görande av det offentliga rummet som både producerar och reproducerar normer och maktordningar (ibid.). Detta görande i sig också präglad av vita manliga normer, då dessa kategorier av människor här dominerar planeringsfältet genom historien. En ignorans av den rådande maktordningen i rummet och dess påverkan på både kvinnor och marginaliserade grupper är i likhet med att försätta reducering av den heteronormativ normen båda i det offentliga rummet, i görandet men även i diskursen. Därför behövs ett genus-och

jämställdhetsperspektiv och marginaliserade grupper, hela tiden genomsyrar alla nivåer av planeringsprocesser. Det initiativet finns bland exempelvis Umeå kommun, som är Sveriges enda kommun med jämställdhetsutskott (Rönblom 2017, 416). Utmaningarna med att införliva ett intersektionellt perspektiv har resulterat i försummelse eller i planering som endast bekräftar de befintliga könsnormerna, snarare än att utmana dem (Larsson & Jalakas 2008, 78–79). Att makthavare pratar i exempelvis könsneutrala eller social neutral verkligt utan variation i kön, klass och etniciteter är som att blunda för de skillnader och dess påverkan på det offentliga rummet och görandet av den trygga staden (Listerborn 2015, 71).

Även denna klyfta mellan avsikter och utfall kan förklaras av det faktum att även om den enskilda planeraren är medveten om samhällets komplexitet, tenderar organisationen ofta att följa de etablerade och institutionaliserade mönstren och arbetssätt som redan existerar (Listerborn, 2015 79). Detta understryker behovet av att kritiskt granska och omstrukturera de institutionaliserade praktikerna inom samhällsplanering för att främja verklig jämlikhet och rättvisa.

En intersektionell analys belyser och ger ett rum åt de underliggande maktstrukturer och dess konstruktion som präglar vår samtid. Kön, klass och etnicitet är den traditionella trilogin. Sexualitet, ålder och politisk tillhörighet är exempel på ytterligare axlar som kan korsa varandra och som kan komplicera individens position i samhället. Att ignorera eller glömma bort underordnade grupper är likvärdigt med att återskapa och reproducera maktens objektifiering av dessa grupper som "andra". Genom att inte erkänna deras existens, erfarenheter och behov, förblir dessa grupper i en position av osynlighet och brist på inflytande. Detta mönster av förbiseende bidrar till att befästa och reproducera de hierarkier och maktstrukturer som placerar vissa grupper som underordnade andra i samhället. Att ignorera dessa grupper förhindrar en rättvis och inkluderande representation och förstärker de mekanismer som marginaliserar och objektifierar dem. För att skapa en mer rättvis och jämlik samhällsstruktur är det avgörande att aktivt erkänna och ta hänsyn till de erfarenheter och behov som dessa underordnade grupper bär på (ibid., 111ff).

4. Metod och material

I kapitel 4 adresseras flera kritiska aspekter av studiens forskningsdesignen. Avsnitt 4.1 *Semistrukturerade intervjuer* diskuterar metodiken som används för att genomföra studien. Under avsnitt 4.2 *Urval av informanter* samt 4.3 *Den etiska paradoxen* som betonar vikten av en nyanserad dialog om etiska överväganden inom forskningen.

4.1 Semistrukturerade intervjuer

Den valda datainsamlingsmetoden är av kvalitativ art för att uppfylla studiens syfte och frågeställning. Datan samlades in genom semistrukturerade intervjuer med sex styckna tjänstepersoner med yrkesroller som planarkitekt, strateg och projektledare under perioden 2023-11-03 till 2023-11-14. Detta blev studiens primära källa. Semistrukturerade intervjuer ihop med en induktiv ansats, alltså en botten-upp-approach där data samlas in och analyseras utifrån specifika förhållande för att sedan formulera bredare teorier, leder till större förståelsedjup har därför en hög intern validitet, vilket säkerställer att studien mäter det avsedda och att resultaten kan tillskrivas de undersökta variabelerna. Detta tillvägagångssätt möjliggör en nyanserad och pålitlig analys av ämnet.

Däremot får denna studie en relativt låg extern validitet, begränsad överförbarhet eller generaliserbarhet, med tanke på antalet intervjuer som har genomförts och studiens avgränsningar (David & Sutton 2016, 33). För att undvika reliabilitetsproblem användes semistrukturerade intervjuer i stället för helt strukturerade intervjuer. Dock är denna studie av kvalitativ ansats och inte kvantitativ ansats där reliabilitet är högst eftersträvad utan snarare en djupare förståelse (ibid., 94).

Metoden används frekvent inom samhällsforskning, särskilt för att undersöka trygghetsfrågor kopplat till den bebyggda miljön (Zetterberg 2023, 797–798; Quinn 2019, 10–11). Zetterberg och Quinn använder sig av semistrukturerade frågor för att undersöka liknande tema och menar att det är en passande metod, särskilt när intervjuguiden innehåller öppna frågor som uppmanar till informanter att utveckla sina svar och bidrar med ett djupare förståelse (ibid.). Zetterbergs forskning delar likheter med den aktuella studien, då båda inriktar sig på att erhålla insikter från tjänstepersoner. Det bör noteras att Zetterberg bifogat en intervjuguide från sin studie, vilken fungerat som en inspirationskälla för det forma optimala frågor till denna studies intervjuguide. Den djupa förståelsen av hur samhällsbyggnadsförvaltningen arbetar kommer även att uppnås med hjälp av icke-standardiserade frågor som försöker framkalla öppna svar (David & Sutton 2016, 113;115).

Denna studie har utgått från en intervjuguide, vars frågor har genomgått en bearbetningsprocess för att främja öppna svar, men även bearbeta fram passande frågor som kan besvara studiens frågeställningar. Intervjuguiden har även anpassats efter informantens arbetsplats, alltså kommuner, för att maximera förståelsen av kommunens offentliga rum som kan komma att påverka informantens perspektiv och erfarenheter. Genom att anpassa intervjuguiden för varje specifik kontext inom kommunen har det strävat efter att fånga sådana nyanser och insikter som kan vara avgörande för att bättre förstå dynamiken och utmaningarna vid arbete med det brottsförebyggande. Det har varit en förhoppning att denna har gett en mer djupgående och mångfacetterad analys av kommunens arbete. Dessutom har intervjuguiden formulerats i samband med bearbetning av tidigare forskning av ämnet och vid läsning av teorier som berör

ämnet. Detta i sin tur har påverkat intervjuguiden både vad gäller formuleringen av frågor men även när det gäller den övergripande inriktningen och tonaliteten i frågeställningarna. Denna grundliga bearbetning och integration av relevant teoretisk kunskap har syftat till att säkerställa att intervjuguiden är väl anpassad för att fånga in nyanserna och komplexiteten i ämnet.

4.2 Urval av informanter

I ett försök att säkerställa en representativ bild och möjligheten till generalisering har strävandet varit att skapa ett adekvat urval av informanter. Genom användning av plattformen LinkedIn påbörjade den strategiska urvalsprocessen där 16 tjänstepersoner inom kommunal verksamhet av olika karaktärer som bland annat politisk styrning, med relevanta yrkesroller, blivit kontaktade för att delta i studien. Fem informanter har återkopplat: en har bekräftat sitt samtycke att delta, medan de återstående fyra har lämnat rekommendationer på tjänstepersoner inom kommunen som innehar lämpliga roller. Dessa rekommenderade tjänstepersoner har därefter kontaktades, och majoriteten av studiens informanter (5 av 6) har medverkat till följd av snöbollseffekten. Valet på de fem undersökta kommunerna passeras därför på tjänstepersoners arbetsplats.

Användningen av plattformen LinkedIn kan anses vara en avgränsning. En alternativ metod för att nå tjänstepersoner är genom att använda kommunernas officiella webbplatser. En sådan strategi skulle potentiellt minska urval biases genom att undvika påverkan från personligt anpassade LinkedIn-rekommendationer som skraddarsys efter den individuella profilen. Det bör dock noteras att det finns få svenska kommuner som offentliggör sina anställdas namn och kontaktinformation på sina officiella webbplatser. Därav är LinkedIn den optimala plattformen för denna studie. Skulle en annan plattform användas skulle det eventuellt påverka studiens resultat.

För att bredda informanter-basen har även e-post använts för att nå ut till ytterligare 10 kommuner inom Stockholms län. Svarsfrekvensen via e-post har visat sig vara låg. En alternativ datainsamlingsmetod har ägt rum: ett försök gjordes att kontakta kommunernas centrala växlar med avsikt att erhålla information om tjänstepersoner som verkar inom samhällsbyggnadsförvaltningen. Denna metod för datainsamling förkastades emellertid vid upprepade försök att kommunicera med kommuner såsom Vallentuna och Österskär, då det noterades att ingen behörig tjänsteperson faktiskt återkom.

Det är även intressant att de sex informanterna för denna studie är samtliga kvinnor. Dock är detta förväntat då män är minoritet bland studenter på universitetsnivå, särskilt inom kriminologi (Elisson 2023). Därför förblir könsfördelningen i arbetsmarknaden ojäm mellan kvinnor och män. Denna skeva fördelning påverkar i sin tur diskursen om det brottsförebyggande arbetet men även görandet av den trygga staden. Å ena sidan är kvinnan aktivt med och bidrar till görandet av ett tryggare stadsmiljöer både för sig själv och stadens invånare. Här är kvinnan med i ett förändringsarbete bort från att förlita sig på den administrativa byråkratin till att själv ta makten över att göra konkreta åtgärder: För kvinnor, av kvinnor. Å andra sidan reproduceras kvinnans roll i samhället, där hon återigen är fängslad bakom den normativa könsstruktur där hon förväntas vara omvårdnad och skapa trygghet åt alla. Dock kommer inte kvinnan närmare frigörelsen från de existerande hierarkiska könsstrukturer genom att vara en tjänsteperson som spelar efter den normativa maktordningen som präglar landskapet.

Kommun	Avdelning/enhet	Yrkesroll
Sollentuna kommun	Samhällsplaneringsenheten/Strategiska gruppen	Projektledare
Södertälje kommun	Samhällsbyggnadskontoret, Planenheten	Planarkitekt
Haninge kommun	Stadsbyggnadsförvaltningen	Planarkitekt
Stockholm stad	Stadsbyggnadskontoret, planavdelning	Stadsbyggnadsstrateg
Stockholm stad	Stadsledningskontoret, välfärdsavdelning	Strateg: trygghet och brottsförebyggande
Järfälla kommun	Kommunstyrelseförvaltning	Samhällsbyggnadsdirektör

Tabell 1. Tabell över de sex informanter, med tillhörande kommun och avdelning/enhet samt yrkesroll.

4.3 Den etiska paradoxen

Studien har beaktat forskningsetiska principer av Vetenskapsrådet (2002, 7–14) genom att förklara syftet och metoden för de valda informanterna. Dessa informerades i förväg och gavs tid att överväga deltagande, med möjlighet att ångra sig före, under och efter intervjun. Samtycke bekräftades när informanter accepterade intervjun efter att ha fått ta del av intervjuguiden. Endast studieansvarig hanterar och säkerställer konfidentialiteten för den insamlade data. Informationen används uteslutande för att svara på studiens frågeställningar, vilket uppfyller nyttjandekravet.

Trots detta finns det problematik när det gäller spårning av informanternas identitet. Enligt den offentliga princip som Sveriges kommuner följer, kan vem som helst ta del av kommunens samhällsbyggnadsförvaltning och dess medarbetare. Eftersom det endast är ett fåtal som arbetar i samma kommun, har samma kön samt liknande yrkesroller, kan man relativt enkelt spåra informanternas identitet. Det finns en paradox i att å ena sidan undersöka hur dessa tjänstepersoner arbetar, vilket är av både samhälls- och akademisk relevans, å andra sidan hur deras identitet kan spåras, något som potentiellt kan påverka dem negativt.

Frågan om det är nödvändigt att inkludera information om kön, kommun, avdelning/enhet och yrkesroller har varit föremål för övervägande genom hela studiens genomförande. Det är av intresse att diskutera kvinnans roll i det brottsförebyggande arbetet, men även för att få ett djup i förståelse för den geografiska kontexten så behöver kommunernas läge avslöjas. Exempelvis Stockholms stads skiljer sig från Järfälla kommun, både vad gäller det geografiska landskapet och kommunens sociala och politiska organisation. Det är viktigt att notera att exempelvis Stockholm stad har även mer resurser samt trygghetsmedel som stadsdelsförvaltningar kan ansöka om, till skillnad från Haninge som är en mindre kommun med mindre budget för arbetet med det brottsförebyggande.

Vidare vad gäller yrkesroller och avdelningar/enheter inom kommunen har det varit t motiverat att ha med dessa för att få en mer distinkt inblick i hur båda ansvarsfördelningar och maktfördelning internt inom kommunerna präglar det brottsförebyggande arbete. En samhällsbyggnadsdirektör har beslutandemakt som en tjänsteperson inte har.

Däremot har alla konkreta exempel på pågående projekt som tjänstepersoner deltar i har också tagits bort, i hopp om att försvåra spårningen. Emellertid är det viktigt med transparens kring denna risk. Samtidigt är det nödvändigt att införliva reflexivet och flexibilitet i de etiska principerna när det kommer till forskning av detta slag. Genomgången av studien har inneburit regelbunden omprövning och anpassning enligt de etiska riktlinjerna för att kontinuerligt generera ny kunskap och underlag.

5. Kommunernas brottsförebyggande arbete

Efter transkribering av intervjudata samt med hjälp av indelningen av studiens intervjuguide, har det identifierats några framträdande teman som belyser hur de berörda fem berörda kommuner arbetar med det brottsförebyggande. I kapitel 5 presenteras studiens analys med utgångspunkt från studiens intervjuer.

5.1 Görandet av den trygga staden

Södertälje kommun, planarkitekt:

Jag tittar mycket på BoTryggt 2030 (...) i de fallen vi har gestaltningsprogram till exempel man kan knyta upp mot ett exploateringsavtal då är gestaltningsprogrammet man kan liksom fästa fast vissa detaljer som beslysning, buskarnas höjd, lägsta trädgren, fönster till soprum till exempel så det ska kännas tryggt att gå in där, tydliga entreer. Allt som finns i den boken handlar om en god arkitektur.

Haninge kommun, planarkitekt:

Jag har ett projekt vid centrala Haninge, vid stationen. Tågstationen är väldigt risig och eftersatt på många sätt. Jag har jobbat med handboken BoTryggt 2030, Stiftelsen Tryggare Sverige har gjort en trygghetsundersökning enligt handboken.

Järfälla kommun, samhällsbyggnadsdirektör:

Vi jobbar mycket med ögon på gatan, identifierar stråk, kopplar samma olika kommundelar. Här och nu, arbetar vi med platssamverkan, vi går ut med olika aktörer och jobbar med program för att göra platser attraktiva, belysning, konstutställning, men också festligheter och trygghetsvandring och samarbetar bra med polisen. Skapa flera mötesplatser på lokal nivå. Ha många dialoger med invånare. Arbetar med innehåll av områden, vilka bor här? Blandade bostadsformer. Tränga in i områden och dela kunskap, det är stärkande för områden men också brottsförebyggande

Södertälje och Haninge utgår från BoTryggt2030 som är ett nationellt koncept för brottsförebyggande och trygghetsskapande vid utformning och utveckling av fysiska miljöer. Stött av International CPTED Association och representerat av Stiftelsen Tryggare Sverige i Sverige, integrerar handboken säkerhetstänkande från planering till byggande. Handboken är byggd utifrån CPTED-ansatsen som delar upp planeringsprocessen under teman med flera riktlinjer. Handboken implementerar inte någon form av kritisk tänkande eller diskussion kring ansatsens brister. Inte heller informanterna själva här lyfter fram en nyanserad bild kring ansatsen och dess metoder. Informanten från Södertälje menar att handboken bygger på "en god arkitektur". På samma sätt menar informanten från Järfälla att "blandade bostadsformer" är ett brottsförebyggande arbete. Här blir det tydligt att det finns en viss syn på brott bland dessa informanter: brott är något som går att byggas bort. Dessa tre informanter från olika kommuner verkar ha en annan syn än Ekbloms (1997,16) idéer om att det finns en problematik vad gäller kunskap och förståelse kring brottsprevention och arkitektdesign. Dock är det viktigt att notera att Ekblom problematiserade CPTED utifrån dessa kunskapsnivåer bland inblandade aktörer under sena 90-talet i Sverige. Båda ansatsen och arbetssättet var nya och många kände inte till

den ännu. Däremot finns det nyare forskning som tyder på att detta förhållande är fortfarande detsamma, arbete med det brottsförebyggande är person- och kunskapsbundet (Forkby 2020, 580–581).

Informanten från Järfälla berättar också om sitt arbete med den naturliga övervakningen. Utan att vidare problematisera den naturliga övervakningen. Däremot är detta dock inget förvånande, möjligheten till kritiska reflektioner är begränsade inom det institutionella ramverket, att bryta sig loss från det ramverket kräver att de tre loops of learning uppfylls och det är något som är komplext. I detta sammanhang förverkligas även Foucaults idéer: övervakningen mellan individer i rummet blir en form av ställföreträdande övervakning för statlig kontroll. Med andra ord, individer i staden agerar som förlängda armar åt polisen, där övervakningen blir en manifestation av den statliga maktstrukturen (Foucault 2020, 230).

Ansvar för den trygga staden förskjuts och sprids längre ner bland invånarna. På samma sätt uttrycker sig informanter från Stockholm stad:

Stockholm stad, samhällsbyggnadsstrateg:

Då kan till exempel handla om att om vi planerar för ett nytt område att planera för att byggnaderna ska ligga liksom nu ja hyfsat nära gatan och ha liksom entréer och öppna bottenvåningar eller glas bottenvåningar eller olika funktioner i bottenvåningen? Mot gata för att det som ska finnas ja, men typ en Eyes the Street. Balkongen mot parkområdet, men saker som gör att intentionen mellan ute och inne blir (. . .) naturlig.

I Sollentuna jobbar stadsbyggnadsförvaltningen annorlunda jämfört med de resterande kommuner. Här jobbar de relativt kortsiktigt och löser problematik som uppstår i närtid i stället för att ha ett strategiskt arbete. Varken Eyes on the Street eller CPTED-ansatser nämns. Även om informanten reflekterar över att kommunens arbete är händelsestyrt och kortsiktigt, visar hon ingen möjlighet till en kritisk dialog eller alternativa tillvägagångssätt. Detta kan förstås med hjälp av konceptet "Loops of learning". Informanten befinner sig kring den enkla looperna då hon beskriver kommunens arbete som händelsestyrt och kortsiktigt, men hon reflekterar inte över orsakerna till detta eller över möjliga förbättringar i kommunens arbetsmetoder. Informanten svarar ger underlag till att den kommunala verksamheten i Sollentuna lyder under spårbundenhet som Rydin (2021, 68–70) beskriver att organisationer möter en utmaning att övergå till nya metoder och arbetssätt inom en arbetsplats då man blir förankrad i befintliga arbetssätt. Görandet av det brottsförebyggande förblir låst och ålderdomligt. Möjligheten till utveckling begränsas på grund av saknaden av en kritisk dialog. Den trygga Sollentuna görs inte, utan den är en färdigställd instutionaliserad process.

Sollentuna kommun, projektledare:

(...) avvikande händelser rapporteras in i ett program, det kan komma alla som har möjlighet att rapportera in, allmänheten som ringer in via kontaktcenter, Man gör analys från veckovis, en lägesrapport. Kommundelar färgsätts, utifrån... nivå på... ifall det avvikande eller otryggt, kritiskt läge. Utifrån det styr kommunen sina yttre resurser. Veckorapporteringen är ju... ifall det skulle uppmärksammas nu är det mycket lustgastuber, eller det verkar vara mycket utbrott eller oroande ungdomshäng, då agerar man utifrån det.

Det är väldigt händelsestyrt, och ganska kortsiktigt.

Frågan som nu uppenbarar sig som central är: På vilket sätt kan görandet av brottsförebyggande insatser uppnå effektivitet när de strategier och metoder som antas av kommunen inte underkastas en systematisk problematisering av de aktörer som innehar befogenhet att

implementera sådana åtgärder? Men även hur kan görandet av brottsförebyggandet vara inkluderande och rättvis när de som innehar makten inte är kritiska till deras handlingssätt?

5.1.1 Nya lagstiftningen

Det råder en osäkerhet bland samtliga informanter från fem kommuner inom Stockholms län rörande den nya lagstiftningens innebörd avseende kommunens roll i det brottsförebyggande arbetet. Informanternas svar indikerar två distinkta poler. Å ena sidan framkommer en uppfattning som kan sammanfattas med följande uttalande:

Södertälje kommun, planarkitekt:

Medvetenheten har höjts, och rent operativ så är det ingenting på detaljplanen nivå som egentligen förändrats jättemycket, mer än att vi är medvetna om samhällsfrågorna, men på exploateringskontoret, har det skärpts kring kontrollerna man gör ekonomi inför försäljning av kommunens mark, det handlar om var man har rådighet att ställa kraven.

I ena änden av spektrumet framför informanterna att den nya lagstiftningen tjänar till att öka medvetenheten kring trygghetsfrågor, men de understryker samtidigt att dess påverkan på själva planeringsprocessen är förhållandevis begränsad. Å andra sidan avspeglar den andra änden av skalan en bristande insikt om hur lagstiftningen kan komma att påverka deras arbete. Vissa informanter, trots att de sysslar med trygghetsfrågor och stadsplanering, uppger att de inte har kännedom om lagen.

Haninge kommun, planarkitekt:

Den lagen känner jag inte till.

Här markeras en tydlig oklarhet och bristande medvetenhet om den aktuella lagstiftningen, vilket illustrerar den andra polens karaktär och dess potentiella påverkan på planeringsarbetet inom det brottsförebyggande området. Görandet av det brottsförebyggande arbete

Under datainsamlingsprocessen har även Danderyd kommun och Salems kommun kontaktats via e-post. Deras återkoppling på ifall de vill delta i studien eller inte, väcker en särskild uppmärksamhet:

Danderyd kommun, planarkitekt:

I Danderyds kommun är planprojekten generellt inte så omfattande och brottsförebyggande åtgärder hamnar ofta i större utsträckning i samband med att planen genomförs. Vi har med andra ord inte någon välutvecklad metod för arbete med brottsförebyggande åtgärder i planeringsskedet.

Salem kommun, plan- och exploateringschef:

Vi är en liten kommun där över två tredjedelar är vattenskyddsområde. Den utveckling som sker inom kommunen är inom tätorten och utifrån de uppdrag vi har inte arbetat med frågan om att minska kriminalitet genom planeringen.

Detta är intressant då den nya lagen ska tillämpas i Sveriges samtliga kommuner oavsett det geografiska läge och brottsnivå. Trots kravet på kommunerna att inom ett år återkomma med analys så har dessa kommuner ännu inte etablerat ett brottsförebyggande arbete. Kan det möjligen vara analogt med det förhållande som Ekblom (1997, 16) tidigare beskrev? Snarare än att brottsförebyggandet står i fokus, verkar det vara den nya lagstiftningen vars kunskap ännu är individuellt förankrad och ännu inte inkorporerad som en etablerad komponent i

institutionella skrifter, normer och arbetssätt. I enlighet med Rydins (2021, 62) resonemang konstateras att den sociala konventionen stärks när flera individer agerar i linje med den. Är det just det som inte har inträffat ännu? I så fall är tidens påverkan på rummet en oundvikligt betydande roll. Denna dynamik influerar i sin tur mekanismer för legitimitet och makt inom institutioner, särskilt i förhållande till den tidsram det tar för den nya lagen att förankra sig och bli en etablerad aktör inom det institutionella sammanhanget.

5.3 Ansvar och relationer

Informanten från Södertälje visar sin upprördhet över bland annat hemlöshetens påverkan på människovärdigheten. Samtidigt markerar informanter tydligt att det inte ligger inom hennes arbetsuppgifter att direkt förebygga problemet. Genom att rikta ansvaret mot politiker och socialkontoret betonar de en ansvarsfördelning där strategier för att hantera hemlöshet främst bör initieras och implementeras i andra samhällsnivåer. På samma vis när det gäller privata fastighetsägare som påverkar utformningen och användningen av offentliga platser. Här framkommer en liknande ansvarsförskjutning, där kommunen har ansvar för de öppna ytorna men inte kan reglera verksamheterna inuti byggnaderna. Det betonas att det krävs ett samspel mellan olika aktörer för att skapa välfungerande offentliga platser:

Södertälje kommun, planarkitekt:

Jag tänker att man kan göra så himla mycket (...) Att tvingas att bo med så med så låg värdighet gör mig upprörd, jag tyckte att samhället borde hitta bättre strukturer för hemlösa. Det borde finnas bättre värdiga platser man kan bo på, med det är inte mitt arbetsuppgift, framför allt politiker och socialkontoret som kan beställa och ta fram strategier på hur man hanterar hemlösheten.

Många förort centrum där det är privata fastighetsägare som har köpt upp ett centrum, (...) man kan se att det är en allmän plats där det är enskilda som har köpt torget (...) även om kommunen sköter skötseln av de öppna ytorna, så handlar det om vilka verksamheter som lokaliseras där. Det offentliga rummet och det privata innehållet samspelar väldigt mycket, men kommunen kan inte gå in och styra vad som ska finnas inne i byggnaderna. Det är ett samspel som måste till, (...), men i planarbete så styr vi inte innehållet.

Till skillnad från Södertälje framhäver Järfällas informant sin position med betydande makt och inflytande, där hon ser sitt huvudsakliga ansvar som att låta olika röster komma till tals. Genom att betona vikten av att skilja åsikter från fakta och ge företräde åt invånarnas perspektiv signalerar hon en medvetenhet om ansvarsområdet för att representera och lyssna på det lokala samhället. Att "komma ut i systemet" och "suga upp i kapillärerna" indikerar en strävan att förstå och engagera sig djupt i olika delar av samhället. Genom att använda en "mamma-ambassadör" som en metod för att komma närmare invånarna betonar informanten en önskan att få en bred och djup förståelse för behoven och åsikterna i området. Informanten ser även en vikt vid att inte "lämna bort" uppdrag till konsultbolag utan i stället belyser att kommunen sitter på kunskapen.

Järfälla kommun, samhällsbyggnadsdirektör:

I min roll med mycket makt och inflytande, handlar om vilka röster jag låter komma fram, problem i ett område är det någon åsikt eller fakta, om det är åsikt så ska det komma från områdets invånare inte någon annan. Komma ut i systemet så mycket som det går, suga upp i kapillärerna. ställa frågor genom mamma-ambassadör.

Vi gör mycket själva, ibland tar vi hjälp av konsultbolagen, men vi sitter på kunskapen. Det är viktigt att inte lämna bort.

Till skillnad från Södertälje kommun så verkar Järfälla lägga större vikt på samhällsbyggnadsförvaltningen i stället för att välja skjuta ifrån sig den till andra förvaltningar, som exempelvis socialförvaltningen eller till och med aktörer som konsultbolag som kan komma in och utföra ett uppdrag som till exempel trygghetsanalyser som, tidigare nämnts, Haninge gör.

Haninge kommun, planarkitekt:

Sen har jag haft, försökt påminna arkitekterna, det är ju de som har möjligheten att påverka och få in situationella brottsprevention. Vi jobbar olika i kommunen, beroende på vem du frågar i kommunen. Det är upp till varje handläggare hur de ska jobba.

I Haninge framkommer även det att informatorn, trots att hon innehar positionen som planarkitekt och därigenom besitter möjligheten att kontextualisera och implementera åtgärder för brottsförebyggande genom sitt yrkesutövande, riktar hon sina kollegor, närmare bestämt arkitekterna, om nödvändigheten av att integrera ett brottsförebyggande perspektiv. Det observeras att ansvaret för brottsprevention synes vara diffust och rörligt inom kommunens olika professionella sfär, och dess karaktär framstår som i hög grad individuellt betingad. Denna situation antyder en potentiell överföring av ansvar för det brottsförebyggande mellan skilda yrkeskategorier, vilket i sin tur kan reflektera en bristande institutionaliserad samstämmighet och normativ riktlinje för integreringen av brottsförebyggande åtgärder inom kommunal planläggning.

6. Intersektionell brottsförebyggande

Kapitel 6, på samma sätt som i kapitel 5, presenteras studiens analys med utgångspunkt från intervjuerna från: Södertälje, Järfälla, Sollentuna, Haninge, samt Stockholm stad som belyser kommunens stadsbyggnadsförvaltningens görande för att minska brottsligheten och öka tryggheten genom den fysiska miljön. Detta kapitel belyser även kommunernas inkludering av ett genus- och jämställdhetsperspektiv och inkludering av marginaliserade grupper inom ramen för kommunernas arbete av den trygga staden.

6.1 Genus och jämställdhet

Södertälje kommun, planarkitekt:

Jag tänker många gånger att det handlar om informella observatörer, att man ska känna sig sedd på gatan, hur man förelägger bottenvåningar, att man inte går förbi någons fönster, det kan upplevas hotade och besvärligt. Också om belysning och busk skick, man skriver (. . .) Det är lätt att tänka genus, kvinna och man, jag tänker att det som är bra för en är bra för alla. Jag tänker mycket på omställbarhet när jag planerar, att inkludera olika åldrar (. . .) Också tillgänglighet, jag tänker att det spelar in i genus, att man ska inte fastna på trottoarens att man ska kunna ta sig ner, så att man inte behöver ta sig runt ett kvarter, det kanske har inte med genus att göra utan med jämställdhet.

Jag tycker att det (genusperspektivet) genomsyrar hela arbetet, men vi har ingen checklista för det, det kanske man ska ha. Vi har en checklista för barnkonsekvensanalys där kommer många punkter som också är positiva utifrån ett genusperspektiv. Många av de andra checklistan vi har så kommer den perspektiven med. Frågan är, behöver man ytterligare en checklista eller kan man jobba i det i andra delar?

Vid frågan om hur Södertälje arbetar när det kommer till att integrera genus- och jämställdhetsperspektiv i det brottsförebyggande arbete väljer planarkitekten att återigen lyfta upp koncepten Eyes on the Street, CPTED, tillgänglighets samt ålder i försök att koppla dessa vidare till ett genusperspektiv, utan att ta hänsyn till kvinnor specifikt. Syftet är att föra dessa koncept i samband med ett genusperspektiv. Denna ansats utförs utan möjlig hänsyn till den pågående förvirringen kring begreppet jämställdhet och den informanten potentiella användning av begreppet jämlikhet i planeringskontexten. Det är av intresse att observera att det föreligger en tydlig förvirring mellan dessa två begrepp i praktiken. Här blir även arbetet eller görandet av den trygga staden tydligt: kommunen verkar ha omvandlat barnkonventionen till en checklista. Kommer även den nya brottsförebyggande lagstiftningen att summeras i en checklista, utan en kritisk dialog som genomsyrar görandet?

Dock reflekterar informanten över inkludering av genus- och jämställdhetsperspektiv i hennes arbete och menar att det finns andra checklistor och arbetssätt som hon kan använda sig av för att inkludera ett genusperspektiv. Frågan här blir ifall en checklista för inkludering av barnkonventionen ställs jämsides med ett genusperspektiv. Uttrycket "En stad bra som är bra för barn är bra för alla" har använts som ett argument inom diskursen kring barnkonventionen och dess implementering (Bjarnegård 2019). Uttrycket antyder en enhetlig och homogen uppfattning av vad som anses vara en "bra stad". Dock kan olika grupper inom samhället ha varierande behov, att flickor och kvinnor känner sig i högre utsträckning otrygga i det offentliga rummet kommer inte att byggas bort om stadsutveckling utgår från barn och ålder, det finns en

djupare dynamik här: vad som är bra för barn kan skilja sig från vad som är optimalt för en äldre svart kvinna. I likhet med det Lykke argumenterar för så finns det en vikt av att inkludera en dialog och görande som inkluderar samhällsfaktorer, såsom kön, etnicitet, klass och sexuell läggning. Detta är nödvändigt för en nyanserad och rättvis förståelse av sociala strukturer och ojämlikheter. Dessa samhällsfaktorer som varierar från individ till individ påverkar inte individerna separat, utan vävs samman och skapar unika mönster av makt och ojämlikhet (Lykke 2003, 48–52).

Informanten från Järfälla kommun betonar kommunens fokusering på att nå ut till unga utsatta individer genom att rikta uppmärksamheten mot mammor som en särskild målgrupp. Denna strategi återplaceras kvinnan i en vårdande roll, där hon fungerar som ett instrument för att stödja och rädda andra individer. Vid en följdfråga angående specifika åtgärder för kvinnor framkommer att kommunen organiserar aktiviteter som syftar till att främja den rådande narrativa heteronormen, där kvinnor uppmuntras att delta i verksamheter som återspeglar den narrativa normen. Det noteras dock att kommunen tar hänsyn till de önskemål som kvinnor i kommunen uttrycker när det gäller aktiviteter. Detta problematiseras dock inte ytterligare från informantens perspektiv, vilket är ännu ett underlag på bristen på utrymme att ha en kritisk och reflekterande tänkande inom institutioner. Till och med en samhällsbyggnadsdirektör som besitter en högre maktordning jämfört med en planarkitekt faller offer för de låsta institutioner.

Järfälla kommun, samhällsbyggnadsdirektör:

Vi har fokuserat ganska mycket på mammor i ett område, för att papporna ofta är frånvarande som skapar kriminalitet, det är vår teori. Om vi jobbar med mödrar i ett område så är de starka ambassadörer och om de tror på samhället så kan de förmedla det vidare till sina barn och andra. Därför kan man säga att kvinnor är en tydlig målgrupp för oss. För att de kan arbeta som ambassadörer och kan indirekt jobba vidare och nå fram.

Vi anpassar våra program mycket för kvinnor, vi lyssnar på vad de efterfrågar. Det kan vara olika typer av matlagning, att man syr, det kan vara olika kultur grejer. Ibland har vi kvinnoträffar för att kvinnor ska känna sig trygga

Sollentuna och Haninge saknar ett strukturerat och strategiskt arbete för att integrera ett genus- och jämställdhetsperspektiv i sitt brottsförebyggande arbete. Det framgår tydligt att det inte förekommer någon organiserad diskussion om genus- och jämställdhetsfrågor inom dessa kommuner, vilket i sin tur kommer påverka görandet av den trygga staden för kvinnor. Jämfört med Järfälla, där trots reproduktion av heteronormativa beteenden ändå förs en diskussion som innebär ett steg närmare mot inkludering av kvinnor, visar Sollentuna och Haninge på bristande engagemang inom själva kommunstrukturen.

Sollentuna kommun, projektledare:

Jag tror att det är viktigare att... man kommer längre om man diskuterar och är överens om ett par parametrar som jämställdhet och jämlikhet att de frågorna är viktiga, man måste börja där. Vi saknar ett strukturellt arbete, det är svåra diskussioner

Haninge kommun, planarkitekt:

Trygghet för mig en fördjupning att dessutom inkludera ett genus i trygghet, nej, men det kan jag inte säga att jag gör överhuvudtaget

I Stockholm stad väcks andra praktiker:

Stockholm stad, samhällsbyggnadsstrateg:

Vi vet till exempel att kvinnor använder kollektivtrafiken i större utsträckning. Män tenderar att ta bilen oftare och kvinnor har större ansvar för liksom fortfarande för hemarbete. (...) Liksom på på en strukturell nivå så försöker vi förbättra tillgängligheten till kollektivtrafik. Det blir ju liksom det blir ju för alla, men det ger ju främst nytta för den gruppen som använder kollektivtrafiken.

Men till exempel i ett annat projekt i Husby eller mellan Kista och Husby så vet vi att (...) kvinnor och flickor upplever en större otrygghet i den fysiska miljön än män. Då så här tidiga processen när vi ville prata liksom.. Ja, vi skulle ta fram ett förslag för strukturen och för gång- och cykelstråk, ofta de allmänna platserna så hade vi en riktad dialog mot kvinnor och flickor för att förstå deras perspektiv bättre. Jag skulle säga att vi har liksom ett genus jämställdhet, jämlikhetsperspektiv på liksom den större skalan i liksom strukturen. Hur kan vi utforma den här platsen eller parken eller torget för att för att involvera fler eller för att liksom tillgängliggöra den för fler?

I kontrast till de övriga kommunerna sticker Stockholm stad ut genom att informanten väljer att framhäva faktorer som rör kvinnors upplevda otrygghet i stadsområden och deras rörelsemönster. Kommunen använder aktivt denna information för att utforma åtgärder som specifikt riktar sig mot kvinnor och deras närvaro i stadsmiljöer. Liksom i Järfälla finns det här en pågående dialog mellan kvinnor och tjänsteperson, men i fallet med Stockholm stad syftar dialogen till att närma sig kvinnornas perspektiv och skapa en djupare förståelse för deras erfarenheter för att senare systematiska få i dessa i planeringen.

6.2 Marginaliserade grupper

Järfälla kommun, samhällsbyggnadsdirektör:

Bygga nytt, fokus på bostadsrätter och äga lägenheter, vi har byggt radhus som är socioekonomiskt svagt, vår strategi är att få in, man ska kunna göra boendekarriär i sitt område, det är tvärtom att göra billigare. Skapa en varierad bostadsmarknad.

Informanten talar om en handlingsstrategi vars fokus på att bygga nya bostäder med tonvikt på en varierad bostadsmarknad för att i sin tur undvika "lyckoparadoxen" och i stället göra en bostadskarriär i sitt område. Informanten ser detta som ett sätt att arbeta strategiskt för att involvera och stödja marginaliserade grupper i er brottsförebyggande verksamhet.

Sollentuna kommun, projektledare:

Vi pratar mer att vi vill uppnå en trygg offentlig plats för alla. Sen tar vi i perspektiv som till exempel fastighetsägare, de har sina perspektiv. Det handlar om att lyssna brett så att man missar vissa grupper, och det säger jag inte att vi inte gör, men att ambitionen är att jobba... utifrån allas perspektiv...det är fan inte lätt.

Det är en diskussion, nära Systembolaget är ofta några som står och väntar på att de ska öppna för att köpa alkohol. Några vuxna hör av sig och berättar att det känns otryggt att för min dotter gå förbi alkoholiserade människor. Ordningssvakter går dit och avvisar.

Stockholm stad, strateg:

Vi har en struktur som ska funka för alla, både för personer som är funktionshindrade... I våra övergripande strukturer och dokumenten så arbetar vi inte med det.

Det finns dock arbete med fokus på brottsoffer och särskilda grupper i samverkan-överkommelse, det är tydligt att det ska ske ett arbete lokalt.

Både Sollentuna och Stockholm stad strävar efter att skapa trygga offentliga platser för alla, men de stöter på utmaningar och uttrycker svårigheter att omfatta alla perspektiv. Informanten från Sollentuna kommun erkänner vikten av att lyssna på olika grupper och att ambitionen är

att inkludera alla perspektiv, men samtidigt påpekar att det inte är en enkel uppgift. Informanten väljer också att lyfta upp en "diskussion" kring "alkoholiserade människor" berättar att kommunen väljer att skicka ut ordningsvakter som går och avvisar dessa invånare från det offentliga rummet. Detta är motsägelsefullt till det tidigare uttalandet att kommunen vill uppnå en inkluderande miljö för alla.

Informanten från Stockholm stad menar att marginaliserade gruppers aspekter inte nödvändigtvis integreras fullständigt i de övergripande strukturerna och dokumenten. Här noteras det dock att det pågår arbete med särskild inriktning på brottsoffer och specifika grupper i kommunens lokala samverkan.

Haninge kommun, planarkitekt:

Det är också en fördjupning som jag inte kommer i närheten av, det är redan många aspekter att hantera (...) Den tiden, den resursen, den finns inte.

I Haninge framkommer en utmaning när det gäller att fördjupa sig i olika aspekter av planeringen. Personen erkänner att det redan finns många aspekter att hantera och att de är tvungna att prioritera bort vissa områden på grund av begränsningar i tid och resurser. Detta indikerar en realistisk syn på de praktiska begränsningarna som yrkespersoner står inför och betonar vikten av att effektivt hantera resurserna för att uppnå bästa möjliga resultat.

Stockholm stad, samhällsbyggnadsstrateg:

Det är på något sätt lättare att dela upp utifrån kvinnor och män (...) Men liksom vad gäller inkomstnivå, utifrån det som socioekonomiskt perspektiv så är det liksom svårare att fylla i den statistiken.

(...) till exempel kvinnor och män eller typ funktions-personer med funktionshinder eller äldre. Där finns ju också frågan om så här utländsk bakgrund, behöver inte vara samma sak som socioekonomisk, dock. (...) vi fokuserar ju snarare på de här stadsdelarna. För vi vet att vi har svårt att nå ut (...) till exempel i Järvaområdet eller Skärholmen. Där försöker vi lägga extra mycket, liksom fokus på på dialog med så här bjuda in till våra samlingar då till exempel. Eller att föra dialog kring utformning av allmän plats. För att vi vet att det där engagemanget inte kommer lika naturligt som när vi har en dialog i Bromma.

Informanten från Stockholm stad diskuteras svårigheter med att dela upp data och statistik utifrån socioekonomiska perspektiv, särskilt när det gäller inkomstnivå på grund av det socioekonomiska perspektiv är det mer komplext och svårt att fånga in statistiskt. Trots denna utmaning att det finns ett etablerat engagemang från kommunens sida att faktiskt försöka nå ut och engagera invånare i vissa stadsdelar, särskilt i Järvaområdet och Skärholmen. Det betonas att extra ansträngningar krävs för att skapa dialog och engagemang i dessa områden, vilket kan vara avgörande för en mer inkluderande stadsplanering.

6.3 Brottsförebyggande syntesen

Från studiens intervjuer har det framkommit intressanta mönster bland kommunerna Södertälje, Haninge, Järfälla, Sollentuna och Stockholm stad när det gäller deras brottsförebyggande arbete och inkludering av genus- och jämställdhetsperspektiv samt marginaliserade grupper men även ansvarsfördelning mellan institutioner. Baserat på de resultat som framkommit i studien, härleds följande slutsatser som bildar grunden för de kommande avsnitten i arbetet:

- Inom ramen för brottsförebyggande åtgärder tillämpar samtliga kommuner antingen CPTED eller Eyes on the Street-metoder, vilket indikerar en standardisering av strategier, men även att dessa två koncept är dominerande i det brottsförebyggande arbetet och görandet av den trygga staden.
 - Den nya lagstiftningen har inte genererat tydliga förändringar för samtliga kommuner, förutom i Södertälje där medvetenhet har ökat, vilket lyfter frågor kring lagens faktiska påverkan och dess roll som institutionell ram för stadsplanering, brottsförebyggande arbete samt görandet av den trygga staden.
 - Endast Stockholm stad systematiskt integrerar ett genusperspektiv i diskussionen om brottsförebyggande åtgärder. Övriga kommuner verkar sakna en explicit inkludering av detta perspektiv. Detta understryker behovet av en ökad medvetenhet och strategisk integration av genusperspektiv inom ramen för det brottsförebyggande arbetet.
 - Samtliga kommuner tar inte särskilt hänsyn till marginaliserade grupper inom ramen för det brottsförebyggande arbetet.
-
- Samtliga informanter tycks visa en avsaknad av en kritisk och reflekterande dialog och arbetsmetodik, både i fråga om brottsförebyggande metoder som CPTED och Eyes on the Street, samt beträffande genus- och jämställdhetsperspektiv och hänsyn till marginaliserade grupper inom ramen för det brottsförebyggande arbetet. Denna observation antyder en institutionaliserad prägling inom samtliga kommuner, där tjänstepersoner kan vara kännetecknade av antingen en brist på eller möjligen en begränsad kapacitet för en kritisk diskussion om kommunernas genomförande av åtgärder för att skapa en trygg stad.
 - Den institutionaliserade makten som genomsyrar samtliga kommuner bidrar i sin tur till könsblindhet och ignorans av underordnade grupper i samhället.

7. Konklusion

Av de fem undersökta kommunerna inom Stockholms län är det fyra kommuner och dess samhällsbyggnadsförvaltningar som tillämpar CPTED och/eller Eyes on the Street. Södertälje och Haninge använder sig av handboken Botryggt 2030 som grundar sig på CPTED principer. Det är även viktigt att notera att konceptet Eyes on the Street är en av principerna inom ramverket CPTED. I samtliga kommuners eftersträvan att göra en tryggare stad framträder en samsyn bland dem om att den fysiska miljön utgör en möjlighet att minska brottslighet och öka trygghet, alltså kan man bygga bort brottslighet och bygga in trygghet. Det är endast Sollentuna kommun som inte tillämpar någon form av organiserat brottsförebyggande arbete.

Den nyligen implementerade kommunala lagstiftningen som gäller för alla Sveriges kommuner syftar till att kommuner ska ta fram en lägesbild som kartlägger brottsligheten inom dess territorium. För att sedan ta fram åtgärdsprogram som ska förebygga brottsligheten. Kommunerna bör också införliva dessa program i sina analys- och planeringsprocesser samt genomföra regelbundna uppföljningar av arbetet åtminstone vartannat år. Den lagstiftningen verkar dock inte ännu ha en större påverkan på kommunernas brottsförebyggande arbete. Det är främst i Södertälje där informanten menar att medvetenheten har ökat men även här är påverkan på själva detaljplaneringen begränsad. Denna observation är av intresse då lagar utgör en integrerad del av det institutionella ramverket och representerar en form av maktstrukturer. Å ena sidan om det inte är lagstiftningen som avser att bryta med tidigare institutionaliserade arbetssätt och leda tjänstepersoner mot en ny inriktning inom området för brottsförebyggande, reser detta frågor om vilka andra mekanismer som potentiellt kan förändra tjänstepersoners handlande och arbetsmetoder. Å andra sidan ligger svårigheten att implementera och kontextualisera lagstiftningen i linje med det institutionella perspektivet som denna studie har: Det är svårt att bryta och förändra de uppsatta institutionella normer och arbetssätt. Att föra in ett nytt arbetssätt kräver alltså både tid och enligt Rydins (2021, 62) resonemang krävs det även att flera individer agerar i enlighet med lagen för att den sociala konventionen ska stärkas och för att den nya lagen ska ge en påverkan på samhällsbyggnadsförvaltning och dess tjänstepersoner. Det kan övervägas om denna förstärkning ännu inte har inträffat.

I Södertälje, Haninge, Järfälla och Sollentuna framstår det som att det saknas en strategisk och organiserad insats för att inkludera ett tydligt genus- och jämställdhetsperspektiv samt involvera och stödja marginaliserade grupper i deras görandet av den trygga staden. Till skillnad från dessa kommuner sticker Stockholm stad ut genom att det framhävs faktorer som rör kvinnors upplevda otrygghet i stadsområden och deras rörelsemönster. Kommunen utformar åtgärder som specifikt riktar sig mot kvinnor och deras närvaro i stadsmiljöer. Liksom i Järfälla finns det här en pågående dialog mellan kvinnor och tjänstepersoner, men i fallet med Stockholm stad syftar dialogen till att närma sig kvinnornas perspektiv och skapa en djupare förståelse för deras erfarenheter för att senare systematiska få i dessa i planeringen. Järfällas användning av "mamma-ambassadörer" för att bygga förtroende för kommunen och rättssystemet för sina barn och andra utgör inte en strategisk satsning för att integrera ett perspektiv som fokuserar på genus- och jämställdhetsfrågor. I stället används kvinnan som ett verktyg eller instrument inom kommunens brottsförebyggande arbete. Järfällas insatser som riktar sig specifikt till kvinnor visar sig kommunernas åtgärder vara normativt stereotypa, såsom arrangemang av kvinnliga sammankomster med aktiviteter som matlagning och slöjdarbete. Även om dessa evenemang kan möjligtvis främja kvinnors möten med varandra, förlorar kommunen möjligheten till en

medveten omgestaltning av kvinnans roll i samhället. Både mamma-ambassadörsprogrammet och arrangemangen för kvinnor leder till att kvinnan förblir i den traditionella rollen som vårdande och omhändertagande, vilket inte främjar kvinnors befrielse från patriarkala strukturer. Dessutom verkar varken konceptet eller appliceringen av CPTED och/eller Eyes on the Street eller mamma-ambassadörsprogrammet tar hänsyn till genusperspektivet, trots att kvinnor i högre grad upplever otrygghet i stadsmiljöer jämfört med män. Därtill inkluderas inte funktionsvarierade i ansatsen, vilket resulterar i att implementeringen av dessa principer skapar en exkluderande miljö där det offentliga rummet inte är tillgängligt för alla.

Den offentliga platsen och betydelsen av naturlig övervakning genom ögon på gatan är central för att öka upplevd trygghet. Jacobs (2004, 51–79). Hon framhäver vikten av klart definierade egenskaper för stadens gator för att främja säkerheten och skapa en trivsamt urbanskt miljö. I motsats till detta ifrågasätter Foucaults teorier om makt och övervakning ögon på gatan som en disciplinär mekanism. Foucault (2020, 230–254) ser makt som en mekanism som aktörer utövar i relation till varandra, och övervakning används som ett verktyg för att kontrollera beteende och aktiviteter. Foucault argumenterar för att övervakning i det offentliga rummet, inklusive stadens gator, utgör en subtil form av maktutövning och kontroll. Jacobs koncept av naturlig övervakning kan tolkas som en ställföreträdande övervakning som stödjer statlig kontroll, där invånarna blir förlängda armar åt polisen.

Denna råder en paradox i att å ena är arbetssätt som CPTED och Eyes on the Street kan ha en potential att positivt påverka brottslighet och öka upplevd. Å andra sidan kan samtidigt som dessa arbetssätt skapar ett subtilt övervakningssamhälle, där underordnade grupper återigen hamnar i en marginaliserad position. Denna paradox verkar inte tas hänsyn till. Det råder alltså brist på en kritisk och reflekterande dialog bland informanter som kan förklaras genom en betraktelse av institutionell makt. Institutioner, såsom lagar, normer och arbetssätt, utgör robusta strukturer svåra att omforma. Att göra förändringar i dessa institutioner kräver att informanterna aktivt och kritiskt granskar sina egna handlingar. Detta bör följas av en grundlig granskning av de underliggande värderingar som styr deras beteende. För att etablera en meningsfull förändring måste de sedan korrigera sina handlingar och inrätta en rutin av kontinuerligt ifrågasättande och utmanande av etablerade normer inom sitt arbete. Dessa tre steg, som kan betraktas som "Loops of learning", är emellertid svåra att uppnå på grund av den makt som institutionella strukturer innehar över dessa tjänstepersoner. Det är därmed inte överraskande att det råder en bristande kritisk reflektion bland informanterna i denna studie, då de befinner sig direkt påverkade och låsta inom de institutionella strukturer som präglar deras arbetsmiljö.

I likhet med Rydin (2021, 128) och Marx (1970, förord) blir det klart att stadsbyggnad/samhällsplanering fungerar som organ som verkar för att upprätthålla det rådande kapitalistiska systemet. Den överbyggnad som inkluderar rättsliga, politiska och kulturella institutioner fungerar som en spegelbild av den underliggande ekonomiska basen. Dess roll sträcker sig bortom enbart representation för att aktivt stödja och bibehålla det kapitalistiska systemet. Genom att befästa de värderingar och normer som är i linje med kapitalismens grundläggande behov, fungerar överbyggnaden som en ständig förstärkning av det ekonomiska systemet. På samma sätt förblir samhällsplanering en del av systemet som förstärker den kapitalistiska västerländska idealen (Rydin 2021, 128). Detta kan i sin tur förstås genom samhällets värderingar och normer som konstrueras i enlighet med kapitalismens krav och intressen. Denna process och samspel mellan dessa faktorer? Reproducerar de normativa systemen som gynnar och legitimerar den rådande kapitalistiska ordningen.

Trots skillnader i synen på makt mellan Marx och Lukes bidrar deras teorier med en förklaring till varför kommunernas handlingsmönster tar den form som de gör. Kommunen utgör en integral del av det institutionella ramverket och innehar makt som inte bara reproducerar underordningen av marginaliserade grupper och kvinnor utan som också är svår att förändra då dessa institutioner är grundade i och gynnar det kapitalistiska systemet. Lukes tredimensionella maktperspektiv, särskilt det andra ansiktet av makt, blir relevant i detta sammanhang. Makt används för att hålla en fråga bortom agendan och därmed formar det politiska landskapet. Kvinnor och marginaliserade grupper exkluderas medvetet från beslutsfattande processer enligt Lukes. Detta synsätt på makt kan användas för att upplysa tystnaderna i planeringsagendan och ifrågasätta varför kvinnor och marginaliserade grupper i samhället inte får tillräckligt med uppmärksamhet eller till och med ignoreras. Den iakttagbara tendensen inom Södertälje, Haninge, och Sollentuna att generella brottsförebyggande åtgärder prioriteras framför specifika insatser för kvinnor och marginaliserade grupper, vilket antyder en process av exkludering, där dessa grupper återigen hamnar i periferin. Även om Järfälla reproducerar stereotypa heteronormativa normer för kvinnor, kan dess strävan att inkludera kvinnor i dialogen ses som ett steg närmare det mer individualiserade tillvägagångssättet som i Stockholm stad. Där skraddarsydda åtgärder utformas för kvinnor och aktivt engagerar dem i planeringsprocessen. Trots detta, brister samtliga kommuner i att engagera och stödja marginaliserade grupper, såsom hemlösa och personer med beroendeproblematik, som befinner sig i en särskilt sårbar position i det offentliga rummet och lider av samhällets stigmatisering mot dem som avvikande.

Enligt Lukes utövas makt genom att makthavare manipulerar människors världsbild för att få dem att acceptera sina positioner i systemet. Det är sant att vissa frågor inte når dagordningen, inte för att makthavare aktivt försöker förhindra eller blockera dem, utan snarare för att de maktlösa och underordnade inte har lärt sig att ställa krav eller ens inser att de har en sämre ställning. På så sätt kan makthavare förebygga konflikter genom att i förväg manipulera eller påverka aktörernas preferenser. Är det vad som har inträffat? Kan detta fenomen utgöra en förklaringsgrund till varför studiens sex kvinnliga tjänstepersoner inte aktivt lyfter upp kvinnor och marginaliserade grupper? Det råder en institutionell makt över dessa tjänstepersoner som styr deras agerande och görande av den trygga staden. Dessutom är dessa tjänstepersoner en integrerad del av en kapitalistisk institution, vars syfte är att säkerställa och upprätthålla det rådande systemet. Emellertid måste kampen fortsätta med att bryta de institutionella ramverken och införa en intersektionell ansats inom ramen för görandet av den trygga staden.

7.1 En avslutande kommentar

Denna studie bygger på intervjuer med tjänstepersoner från fem av 26 kommuner i Stockholm län, och det måste noteras att detta utgör ett begränsat urval inom det större nationella sammanhanget av 290 svenska kommuner. Vidare ägde intervjuerna rum i november 2023, fyra månader efter att lagstiftningen trätt i kraft. Det institutionella maktperspektivet belyser komplexiteten i att förändra etablerade arbetssätt bland tjänstepersoner, en komplexitet som också uppstår vid implementeringen av den nya kommunala lagstiftningen. En längre tidsram från den 1 juli 2023 kan möjligen resultera i annorlunda slutsatser, möjligen med en mer strukturerad och organiserad ansats till brottsförebyggande från kommunerna. Tvivel finns dock kring om resultatet för inkludering av genus- och jämställdhetsperspektiv samt marginaliserade grupper skulle vara annorlunda, särskilt med tanke på dessa gruppers underordnade ställning under både institutionell makt och kapitalistisk organisering.

En annan metodik, som enkätstudier riktade till 290 samhällsbyggnadsförvaltningars tjänstepersoner inom 290 kommuner, skulle ge ett mer representativt dataunderlag men kan sakna djupare insikter i kommunernas handlande och tjänstepersoners uttryck. Framtida forskning kan rikta sig mot att undersöka hur implementeringen av den nya lagstiftningen integreras i institutionell makt som styr tjänstepersoners handlingar. Vidare är det intressant att utforska strategier för att befria sig från institutionell makt och analysera hur lagen integreras i kommunernas brottsförebyggande arbete, särskilt om den endast ses som en ytterligare checklista eller om den ingår en djupare och reflekterande dialog bland tjänstepersoner.

Referenslista

- Alinia, M. & Berggren, K. (2023). *Intersektionalitet*. Stockholm: Liber.
- Armitage, R., & Ekblom, P. (Eds.). (2019). *Rebuilding Crime Prevention Through Environmental Design: Strengthening the Links with Crime Science*. Routledge. <https://doi.org.ezp.sub.su.se/10.4324/9781315687773>
- Borrion H., Ekblom P., Alrajeh D., Li Borrion A., Keane A., Koch D., Mitchener-Nissen T., Toubaline S., (2020). The Problem with Crime Problem-Solving: Towards a Second Generation Pop?, *The British Journal of Criminology*, 60 (1), 219–240. <https://doi.org/10.1093/bjc/azz029>
- Boverket. (2019). *Brottsförebyggande och trygghetsskapande perspektiv och åtgärder i samhällsbyggnadsprocessen*. <https://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2019/brottsforebyggande-och-trygghetsskapande-perspektiv-och-atgarder-i-samhallsbyggnadsprocessen.pdf>
- Boverket. (2022). *Trygghet - ett mångtydligt begrepp*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/brottsforebyggande-och-trygghetsskapande-atgarder/trygghet-och-brott/trygghetsbegreppet/> [2023-11-21].
- Boverket (2023). *Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED)*. <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/brottsforebyggande-och-trygghetsskapande-atgarder/metoder/fysiska-atgarder/cpted/> [2023-11-21].
- Brottsförebyggande rådet. (2023). *Nationella trygghetsundersökningen 2023: Om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Rapport 2023:9. Stockholm. https://bra.se/download/18.126e8d3a18afe99a9721d6c/1696837149983/2023_Nationella_trygghetsundersokningen_2023.pdf [2023-11-18].
- Ceccato, V. (2016). Har stadsmiljön betydelse för säkerheten? CPTED- metodens möjligheter och utmaningar. I: Olsson K., Nilsson D. & Haas T. *Urbanismer: dagens stadsbyggnad i retorik och praktik*. Nordic Academic Press.
- Ceccato, V., Vasquez, L., Langefors, L., Canabarro, A., Petersson, R. (2019). *En trygg stadsmiljö: Teori och praktik för brottsförebyggande & trygghetsskapande åtgärder*. Stockholm: Institutionen för samhällsplanering och miljö, Kungliga Tekniska Högskolan.
- Cozens, P., & Love, T. (2015). A Review and Current Status of Crime Prevention through Environmental Design (CPTED). *Journal of Planning Literature*, 30(4), 393–412, <https://doi.org/10.1177/0885412215595440>
- David, M., & Sutton, C. D. (2016). *Samhällsvetenskaplig metod*. Studentlitteratur.
- De los Reyes, P. & Mulinari, D. (2023). *Intersektionalitet: kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Liber.

- Fadhila, S., Lukito, N.Y. (2020). Surveillance and Architecture, Analyzing the Idea of Eyes on the Street. *Evergreen*, 7(1), 132–137, <https://doi.org/10.5109/2740980>
- Foucault, M. (2020). *Övervakning och straff fängelsets födelse*. MTM.
- Elisson, M. (2023). *Otydlig yrkesroll möjlig orsak till att få män söker utbildning i kriminologi*. Örebro universitet. <https://www.oru.se/nyheter/nyhetsarkiv/nyhetsarkiv-2022/otydlig-yrkesroll-mojlig-orsak-till-att-fa-man-soker-utbildning-i-kriminologi/> [2023-11-30].
- Epstein, L (2009). Lugnet före Hammarby Sjöstad. *Dagens Nyheter*. 2009-04-25 <https://www.dn.se/blogg/epstein/2009/04/25/lugnet-fore-hammarby-sjostad-2975/> [2023-12-07].
- Gemzøe, L. (2002). *Feminism*. Stockholm: Bilda.
- Gemzøe, L. (2014). *Feminism*. (2., [uppdaterade] upplaga.). Stockholm: Bilda.
- Gibson, V. L. (2016). *Third Generation CPTED? Rethinking the Basis for Crime Prevention Strategies*. <https://ezp.sub.su.se/login?url=https://www.proquest.com/dissertations-theses/third-generation-cpted-rethinking-basis-crime/docview/1864778307/se-2>
- Grönlund, B. (2011). Is Hammarby Sjöstad a Model Case? Crime Prevention Through Environmental Design in Stockholm, Sweden. I: Ceccato, V. (red.). *The Urban Fabric of Crime and Fear*. Springer, Dordrecht, https://doi.org/10.1007/978-94-007-4210-9_12
- Hall, P. A., & Taylor, R. C. R. (1996). Political Science and the Three New Institutionalisms. *Political Studies*, 44(5), 936-957. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1996.tb00343.x>
- Howell, K.E. (2013). *An introduction to the philosophy of methodology*. Los Angeles: SAGE.
- Iqbal, A., & Ceccato, V. (2016). Is CPTED Useful to Guide the Inventory of Safety in Parks? A Study Case in Stockholm, Sweden. *International Criminal Justice Review*, 26(2), 150-168, <https://doi.org/10.1177/1057567716639353>
- Jacobs, J. (2005). *Den amerikanska storstadens liv och förfall*. Göteborg: Daidalos.
- Jeffery, C. R. (1977). *Crime prevention through environmental design* (Red.). Sage Publications.
- Larsson, A. & Jalakas, A. (2008). *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv*. Stockholm: SNS förlag.
- Listerborn, C. (2015). Medborgarinflytande: om makt, genus och stadsutveckling. I: Lindholm, T., Oliveira e Costa, S. & Wiberg, S. (red.) (2015). *Medborgardialog - demokrati eller dekoration?: tolv röster om dialogens problem och potential i samhällsplaneringen*. Stockholm: Arkus.
- Lykke, N. (2003). Intersektionalitet - ett användbart begrepp för genusforskningen. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. 24 (1), 47-56.
- Lindgren, J. (1988). *Varat, staten och diket: tre historieteoretiska uppsatser*. Uppsala: Historiska institutionen, Universitet. [distributör].

- Lukes, S. (2015). *Maktens ansikten*. Johanneshov: MTM.
- Marx, K. (1970). *Till kritiken av den politiska ekonomin*. Stockholm: Arbetarkultur.
- Marx, K. (1948). *Lönarbete och kapital*. Stockholm: Arbetarkulturs förlag.
- Mihinjac, M., & Saville, G. (2019). Third-Generation Crime Prevention Through Environmental Design (CPTED). *Social Sciences*, 8(6), 182. MDPI AG., <https://doi.org/10.3390/socsci8060182>
- Newman, O. (1973) *Defensible Space People and Design in the Violent City*. London: Architectural Press.
- Pinchak P. N., Browning R. C., Boettner B., Calder A. C., Tarrence J., (2023). Paws on the Street: Neighborhood-Level Concentration of Households with Dogs and Urban Crime, *Social Forces*, 101(4) 1888–1917, <https://doi.org/10.1093/sf/soac059>
- Quinn, A. (2019). Vehicle Crime, CPTED, and Offending under the Influence: A Qualitative Investigation of Offender Perceptions. *Social Sciences*, 8(3), 88, <https://doi.org/10.3390/socsci8030088>
- Rydin, Y. (2021). *Theory in planning research*. London: Palgrave Macmillan.
- Rönblom M. & Sandberg L. (2017). Görandet av den jämställda staden. Projektpolitikens förändringspotential. *Statsvetenskaplig tidskrift* 119(3) 413-439.
- Sahlin, I. (2011). *Brottsprevention som begrepp och samhällsfenomen*. Johanneshov: TPB
- SFS 2023:196. *Om kommuners ansvar för brottsförebyggande arbete*.
- Stockholm stad (2023). *Omvandling av industribyggnader i Hammarby Sjöstad*. <https://vaxer.stockholm/projekt/hammarby-sjostad/omvandling-av-industribyggnader-i-hammarby-sjostad/> [2023-12-26].
- Sverige Kommittén för brottsförebyggande arbete (1999). *Brottsförebyggande arbete i landets kommuner: slutrapport från Kommittén för brottsförebyggande arbete (KBA)*. Stockholm: Justitiedepartementet.
- Utredningen om den könssegregerade svenska arbetsmarknaden (2004). *Den könsuppdelade arbetsmarknaden: betänkande*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer.
- Zetterberg L., Eriksson M., Ravry C., Santosa A. & Ng N. (2023). Neighbourhood social sustainable development and spatial scale: a qualitative case study in Sweden. *Local Environment*, 28(6), 793-810, <https://doi.org/10.1080/13549839.2023.2179610>
- Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer: inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. https://www.vr.se/download/18.68c009f71769c7698a41df/1610103120390/Forskningsetiska_principer_VR_2002.pdf [2023-12-18].
- Wekerle, G. (2000). From Eyes on the Street to Safe Cities [Speaking of Places]. *Places*, 13(1), <https://escholarship.org/uc/item/8mh913kc>

Appendix

Appendix I: Intervjuguide

Inledande frågor

- Vad har du för yrkesroll? Hur länge har du arbetat med det?
- Vilka samarbetar du med?
- Hur ser du på det offentliga rummet?
 - *Följdfrågor/Checklista för mig*
 - Vad har den för funktion?
 - Vem ansvarar för rummet?

Arbetet med brottsförebyggande

- Hur arbetar ni brottsförebyggande “genom den fysiska miljön”?
 - *Följdfrågor/Checklista för mig*
 - Hur ser processen ut? Vad prioriterar ni, vilka områden?
 - Vilka modeller/strategier utgår ifrån i ert arbete?
 - Berätta hur ni jobbar med olika platser? Jobbar ni olika? Varför/varför inte?
 - Berätta om skillnader på ert arbete mellan innan och efter lagen.

Svårigheter i arbetet

- Berätta om utmaningar i arbetet med brottsförebyggande genom den fysiska miljön?
 - *Följdfrågor/Checklista för mig*
 - Hur ser kommunens budget för den frågan?
 - Hur ser kommunens arbetskompetens för frågan? Hur fördelar ni arbetet mellan varandra?
 - Tidsmässig utveckling för rummet: ni arbetar nära politik, vad finns det för skillnad mellan blåare och rödare styre? Hur påverkar ert arbete i ett projekt, särskilt när projektet sträcker sig över ett politiskt skifte?

Strategiska åtgärder

- Hur följer ni upp och utvärderar era åtgärder och program?
 - *Följdfrågor/Checklista för mig*
 - Arbetar ni långsiktigt/kortsiktigt?
 - Hur involverar ni lokalbefolkningen i era beslut?
- Berätta om ert strategiska arbete när det kommer till att integrera genus- och jämställdhetsperspektiv i brottsförebyggande arbete.
- Hur planerar ni strategiskt för att involvera och stödja marginaliserade grupper i er brottsförebyggande verksamhet?

Stockholms universitet/Stockholm University
SE-106 91 Stockholm
Telefon/Phone: 08 – 16 20 00
www.su.se

**Stockholms
universitet**